

ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LXII

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL TIBERIU RUSTOIU

Colegiul editorial:

RADU ARDEVAN – Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca
DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN – Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
RADU BĂJENARU – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
NIKOLAUS BOROFFKA – Deutsches Archäologisches Institut, Berlin
HORIA ION CIUGUDEAN – Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia
FLORIAN MATEI-POPESCU – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
SORIN NEMETI – Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca
CHRISTOPHER F. E. PARE – Universitatea „Johannes Gutenberg”, Mainz
ZENO KARL PINTER – Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu
CRISTIAN IOAN POPA – Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
IOAN CAROL OPRIȘ – Universitatea București
EMANOIL PRIPON – Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
AUREL RUSTOIU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
CRISTIAN SCHUSTER – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
VOLKER WOLLMANN – Obrigheim

Colegiul de redacție:

RADU OTA – redactor-șef
SIDONIA PETRONELA OLEA – secretar de redacție
CRISTINEL FÂNTÂNEANU – secretar de redacție
ADINA BOGDAN – membru
GEORGE VALENTIN BOUNEGRU – membru
ILIE LASCU – membru
CRISTIAN TITUS FLORESCU – membru
ANCA TIMOFAN – membru

Adresa de corespondență:
MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
510010 ALBA IULIA
Str. Mihai Viteazul, 12-14
Tel. 0258/813300

Mailing address:
MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
RO – 510010 ALBA IULIA
12-14, Mihai Viteazul St.
Tel. (+40) (258) 813300

redactie@revista-apulum.ro

© 2025 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247 – 8701

ISSN-L – 2247 – 8701

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LXII

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*



ALBA IULIA

MMXXV

Tehnoredactare: RADU OTA

Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA BOGDAN

Autorii își asumă întreaga răspundere pentru conținutul studiilor

Materialele nepublicate nu se restituie autorilor

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

BERECKI SÁNDOR, Aurel Rustoiu la a 60-a aniversare/ Aurel Rustoiu on the 60th Anniversary.....	IX
--	----

STUDII ȘI ARTICOLE – *STUDIES AND ARTICLES*

ARHEOLOGIE & ANTROPOLOGIE

ARCHAEOLOGY & ANTHROPOLOGY

MIHAELA-MARIA BARBU, Locuirea eneolitică de la Mintia – Gerhat în lumina analizei materialului litic cioplit <i>The Eneolithic Settlement at Mintia – Gerhat in the Light of the Analysis of the Chipped Stone Material.....</i>	1
COLIN P. QUINN, HORIA ION CIUGUDEAN, New Bronze Age Wagon Models from the Wietenberg Culture <i>Noi modele de care din epoca bronzului aparținând culturii Wietenberg.....</i>	45
CAROL KACSÓ, Descoperiri de metale din epoca bronzului în Depresiunea Baia Mare (I.) <i>Bronze Age Metal Discoveries in Baia Mare Depression (I.).....</i>	63
ILIE LASCU, Depozitul de bronzuri Rimetea III <i>The Bronze Hoard from Rimetea III.....</i>	99
GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI, MIHAI IONESCU, Dincolo de relațiile economice și comerciale. Noi descoperiri specifice circulației și prezenței monetare la Callatis și în chora adiacentă <i>Beyond Economic and Commercial Relations. New Discoveries Specific to the Circulation and Presence of Monetary Value at Callatis and in the Adjacent Chora.....</i>	113
AUREL RUSTOIU, GABRIEL TIBERIU RUSTOIU, Femei călătoare. O fibulă de tip Orlea-Maglavit de la Cisteiu de Mureș (oraș Ocna Mureș, jud. Alba) <i>Wandering Women. A Brooch of the Orlea-Maglavit Type from</i>	

<i>Cisteiu de Mureș (Ocna Mureș. Alba County)</i>	135
EMILIAN BOTA, Necropola tumulară de la Cașolț. Un pumnal curb de tip <i>sica</i> redescoperit <i>Burial Mound from Cașolț. A Rediscovered Sica Curved Dagger..</i>	155
MARIAM SLIMOUN, Les élites palmyréniennes en Dacie romaine: entre statut militaire et intégration provinciale <i>Elitele palmyriene în Dacia romană: între statutul militar și integrarea provincială</i>	173
GEORGE VALENTIN BOUNEGRU, O statueta din bronz a lui Apollo recent descoperită la Ocna Mureș <i>A Bronze Statuette of Apollo Recently Discovered in Ocna Mureș.</i>	201
MARINA MUSTEAȚĂ, GABRIEL DAN BALTEȘ, OVIDIU-MAXIM OARGĂ, CRISTINEL FÂNTÂNEANU, Rescue Archaeological Excavations in Alba Iulia: New Roman Graves Discovered at “Profi” and “Republicii Boulevard” Sites (2023) <i>Cercetări arheologice preventive la Alba Iulia: noi morminte romane descoperite în siturile de la “Profi” și “Bulevardul Republicii” (2023).....</i>	209
OVIDIU-MAXIM OARGĂ, ADRIAN COSMIN BOLOG, Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor – „Podei” (campaniile anilor 2017-2024). Câteva considerații cu privire la depunerea monedelor în complexele funerare <i>New Coins Discovered in the Roman Necropolis from Apulum Dealul Furcilor – “Podei” (Campaigns of 2017-2024). Some Considerations on Coin Depositions in Funerary Features</i>	241
GABRIEL CUSTUREA, <i>Un tezaur dobrogean din secolul al XVII-lea</i> <i>A Dobrujan Hoard from the 17th Century</i>	309

ARHEOZOOLOGIE

ARCHAEOZOOLOGY

ALEXANDRA-PAULA SICOE, MIHAI GLIGOR, MARGARETA-SIMINA STANC, Utilizarea resurselor animale de către comunitățile eneolitice: analiza resturilor faunistice provenite dintr-un complex Foeni din situl Alba Iulia - <i>Lumea Nouă</i>	
--	--

	<i>Exploitation of Animal Resources in Eneolithic Communities: Analysis of Faunal Remains from a Foeni Feature at the Alba Iulia - Lumea Nouă Site</i>	317
ELIZA-IOANA CREȚU, LUMINIȚA BEJENARU, IOAN BEJINARIU, MARCELA IFRIM, MARGARETA-SIMINA STANC, Resurse animale și practici de gestionare a acestora în așezarea din epoca bronzului târziu de la Recea - Valea Sulduba (Județul Sălaj): date arheologice și arheozoologice <i>Animal Resources and Their Management Practices in the Late Bronze Age Settlement of Recea - Valea Sulduba (Sălaj County): Archaeological and Archaeozoological Data</i>		349

VARIA

DAN ANGHEL, O perspectivă asupra reparării, modificării și reutilizării vaselor ceramice <i>An Insight on Repairing, Modification and Reusing of Pottery</i>		363
--	--	-----

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

REVIEWS AND READER'S NOTES

RADU OTA, <i>Roman Dacia and the Roman Army. Papers Dedicated to Liviu Petculescu on the Occasion of His 75th Birthday</i> , Constantin Augustus Bărbulescu (ed.), editura Mega, Cluj-Napoca, 2023, 235 de pagini, 74 de planșe și figuri		407
VASILE MOGA, Mihai Bărbulescu, <i>Istoria arheologiei din România</i> , Civilizația românească nr. 33, editura Academiei Române, București, 2022, 490 de pagini.....		413
RADU OTA, Yann Le Bohec, <i>Războiul în lumea romană 58 a.Chr.-235 p.Chr.</i> , editura Mega, Cluj-Napoca, 2021, 348 de pagini, 14 figuri (trad. Cosmin Mihail Coatu).....		417

CRONICA PUBLICAȚIILOR

THE CHRONICLE OF THE PUBLICATIONS

GEORGE BOUNEGRU, Cronica publicațiilor membrilor Secției Arheologie, apărute în anul 2024.....	423
SIDONIA PETRONELA OLEA, Cronica publicațiilor membrilor compartimentelor Restaurare Ceramică – Metal – Textile și Restaurare Piatră din cadrul Centrului Național de Conservare – Restaurare Carte Veche Alba Iulia, apărute în anul 2024.....	429

NECROLOG

OBITUARY

SABIN ADRIAN LUCA, Gheorghe Corneliu Lazarovici 13 septembrie 1941 – 3 februarie 2025.....	431
Lista autorilor.....	435

AUREL RUSTOIU LA A 60-A ANIVERSARE

Cu ocazia împlinirii a 60 de ani de către reputatul arheolog dr. habil. **Aurel Rustoiu**, aducem un omagiu sincer unei personalități care a marcat decisiv cercetarea arheologică din România și din spațiul central și est-european.

Format încă dinaintea studenției sub îndrumarea regretatului arheolog Florin Medeț, el și-a desăvârșit pregătirea la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie. Lucrarea sa de doctorat, publicată în 1996 și dedicată metalurgiei bronzului la daci, rămâne un reper internațional, completată exemplar de analiza fibulelor din Dacia preromană, apărută în 1997 și considerată și astăzi un model de analiză tipologică și contextuală.



Cariera sa științifică este legată de Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca, unde din 2017 este doctor habilitat și conducător de doctorate, dezvoltând direcții metodologice inovatoare și colective de cercetare performante. Este, de asemenea, profesor asociat la Universitatea de Vest din Timișoara, implicându-se activ în formarea noilor generații de cercetători.

Aurel Rustoiu s-a remarcat și printr-o susținută activitate arheologică de teren. A coordonat cercetări arheologice importante în țară, dintre care cele mai semnificative au fost cele de la Sighișoara - *Wietenberg* și Divici - *Grad*, dar și în străinătate, la Solotvino și Bila Ţerkova, în Ucraina Transcarpatică. În prezent coordonează proiecte de cercetare arheologică sistematică în colaborare cu Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, de la cimitirele din epoca fierului de la Sâncraia - *Darvas* și la cetățile dacice de la Cugir și Căpâlna. A fost membru, coordonator și mentor în numeroase proiecte de cercetare și granturi naționale și internaționale, construind punți durabile între instituții, generații, echipe și școli arheologice.

Este autor a 12 cărți, editor al mai multor volume de studii și semntar a peste 150 de articole, studii și note științifice, multe dintre ele publicate în reviste de prestigiu internațional. Studiile sale despre comunitățile dacice, celtice și nord-tracice rămân repere indispensabile pentru oricine abordează problematica interacțiunilor etno-culturale din prima epocă a fierului și până la Roma imperială. Prin publicațiile sale, Aurel Rustoiu a contribuit decisiv la reînnoirea metodologică a disciplinei și la afirmarea arheologiei românești în dialogul științific european. De-a lungul carierei editoriale și științifice a colaborat cu numeroși cercetători din țară și străinătate, între care Mariana E. Egri, Iosif Vasile Ferencz, Sándor Berecki, Andreea M. Drăgan, Andrei V. Georgescu, Adrian C. Căsălean, Gabriel T. Rustoiu, Valeriu Sîrbu, J. Vincent S. Megaw, Matthew M. McCarty, Călin Cosma, Gelu Florea, Horea D. Pop, Adrian Ursuțiu, Gabriela Gheorghiu, Valentin Vasiliev, Eduard A. Balaguri, Ioan Andrițoiu, Ion Horațiu Crișan, Marian Gumă, Vasile Moga, Corneliu Gaiu, Caius Săcărin, Alexandru Szentmiklósi, Eduard M. Nemeth, Alexandru Gudea, Dumitru Gh. Tamba, Emilian Teleagă, Cristian I. Popa, Cristinel Plantos, Gabriel D. Balteș, Alexandra Comșa, Mathilda Takács, Florin Gogâltan, Sorin Cociș, Constantin Inel, Valentin Cetean, Gabriel Crăciunescu, Corina Turc și Claudiu Lisovski-Cheleşanu.

Aurel Rustoiu a participat la numeroase conferințe și simpozioane internaționale, printre care cele mai importante ar fi cele de la Roma, Italia (2008); Heidelberg, Germania (2009); Cambridge, UK (2011, 2015); Carnuntum, Austria (2012); Rzeszów, Polonia (2012); Pilsen, Cehia (2013); Sofia, Bulgaria (2013); Manching, Germania (2014); Istanbul, Turcia (2014); Barcelona, Spania (2018); Praga, Cehia (2018); Chișinău, Republica Moldova (2018); Stará Lesná, Slovacia (2019); King's College London, UK (2019), Mikulov, Cehia (2022); Budapesta, Ungaria (2022); Jičín, Cehia (2023); Žilina, Slovacia (2024); Zlín, Cehia (2025).

Este membru în consiliul științific al Muzeului Național Brukenthal din Sibiu, Muzeului Banatului din Timișoara și Muzeului Satului Bănățean Timișoara, și a fost, de asemenea, implicat activ în consilii și comisii naționale precum CNATDCU sau Comisia Națională de Arheologie, contribuind prin experiență, echilibru și autoritate profesională la definirea standardelor în cercetare și patrimoniu. Din 2019 este membru de onoare al Institutului Național de Arheologie cu Muzeu al Academiei Bulgare de Științe, în semn de recunoaștere a contribuției sale la dezvoltarea arheologiei în Bulgaria, iar în același an a fost distins și cu Premiul George Barițiu al Academiei Române.

Prin deschidere interdisciplinară, cultură vastă și eleganță intelectuală, Aurel Rustoiu a creat o școală de gândire recunoscută pentru acuratețe, creativitate și spirit critic. În același timp, a avut curajul intelectual de a ieși din tiparele metodologice convenționale, promovând o arheologie autentică, atentă

la identități, mobilități, cauzalitatea mișcărilor de populații și dinamica interacțiunilor culturale. Această deschidere conceptuală a stimulat reflecția critică și a oferit disciplinei repere moderne de interpretare.

Aurel Rustoiu a organizat conferințe și workshop-uri la Cluj-Napoca, Alba Iulia și, mai recent, la Timișoara, contribuind la dinamizarea dialogului științific internațional. De asemenea, este activ în promovarea patrimoniului arheologic prin prezentări de popularizare și contribuții la volume destinate publicului cultivat mai larg, aducând rezultatele cercetării arheologice mai aproape de comunitate.

Un capitol aparte al activității sale îl reprezintă mentoratul. Generații întregi de arheologi – de la cercetători tineri aflați la început de drum până la specialiști astăzi deplin afirmați – îi datorează nu doar îndrumare științifică, ci și încredere, generozitate intelectuală și sprijin uman. Aurel Rustoiu nu a cultivat niciodată cunoașterea ca pe un bun rezervat, ci a împărtășit constant idei, metode și resurse, încurajând dialogul, creativitatea și autonomia profesională.

Mai puțin cunoscut în afara cercului apropiat, dar revelator pentru latura sa reflexivă și ludică, este volumul de poezii *Dadaism versus blablaism. Poezii de carantină (2020)*, care îi dezvăluie umorul subtil, sensibilitatea și apetitul pentru jocul conceptual, adăugând o notă surprinzătoare și fermecătoare profilului său intelectual.

La aniversarea celor șase decenii de viață, îi adresăm cele mai calde felicitări, cu recunoștință pentru contribuțiile sale excepționale și cu admirație pentru energia cercetătoare pe care o întruchipează. Îi dorim sănătate, putere de creație și ani mulți de cercetare rodnică, convinși că munca sa va continua să inspire generații viitoare de arheologi.

La mulți ani, cu prețuire și respect!

BERECKI Sándor

AUREL RUSTOIU ON THE 60TH ANNIVERSARY

On the occasion of the 60th birthday of distinguished archaeologist Dr. Aurel Rustoiu, we pay sincere tribute to a personality who has had decisive impact on archaeological research in Romania and Central and Eastern Europe.

Mentored even before his university years by the late archaeologist Florin Medeleț, he completed his graduate studies at Babeș-Bolyai University in Cluj-Napoca, in the Faculty of History and Philosophy. His doctoral thesis, published in 1996 and dedicated to Dacian bronze metallurgy, remains an international milestone, complemented by his exemplary analysis of fibulae from pre-Roman Dacia, published in 1997 and still considered a model today of typological and contextual analysis.

His scientific career is closely linked to the Institute of Archaeology and Art History in Cluj-Napoca, where he has been a habilitated doctor and PhD supervisor since 2017, developing innovative methodological approaches and high-performing research teams. He is also an associate professor at the West University of Timișoara, where he is actively involved in training new generations of researchers.

Aurel Rustoiu also has a distinguished record of archaeological fieldwork. He has coordinated important archaeological research in Romania, most notably the excavations at Sighișoara - *Wietenberg* and Divici - *Grad*, as well as abroad, at Solotvino and Bila Tserkva in Transcarpathian Ukraine. He currently leads systematic archaeological research projects in collaboration with the National Museum of the Union in Alba Iulia, at the Iron Age cemeteries in Sâncrai - *Darvas* and the Dacian fortresses in Cugir and Căpâlna. He has been a member, coordinator, and mentor in numerous research projects and national



and international grants, building lasting bridges between institutions, generations, teams, and archaeological schools.

He is the author of 12 books, editor of several volumes, and author of over 150 articles, studies, and scholarly notes, many of which have been published in prestigious international journals. His studies on the Dacian, Celtic, and North Thracian communities remain indispensable references for anyone addressing the issue of ethno-cultural interactions from the Early Iron Age to the Roman Empire. Through his publications, Aurel Rustoiu has made a decisive contribution to the methodological renewal of the discipline and to the affirmation of Romanian archaeology in European academic debate. Throughout his editorial and scientific career, he has collaborated with numerous researchers from Romania and abroad, including Mariana E. Egri, Iosif Vasile Ferencz, and Sándor Berecki, Andreea M. Drăgan, Andrei V. Georgescu, Adrian C. Căsălean, Gabriel T. Rustoiu, Valeriu Sîrbu, J. Vincent S. Megaw, Matthew M. McCarty, Călin Cosma, Gelu Florea, Horea D. Pop, Adrian Ursuțiu, Gabriela Gheorghiu, Valentin Vasiliev, Eduard A. Balaguri, Ioan Andrițoiu, Ion Horațiu Crișan, Marian Gumă, Vasile Moga, Corneliu Gaiu, Caius Săcărin, Alexandru Szentmiklósi, Eduard M. Nemeth, Alexandru Gudea, Dumitru Gh. Tamba, Emilian Teleagă, Cristian I. Popa, Cristinel Plantos, Gabriel D. Balteș, Alexandra Comșa, Mathilda Takács, Florin Gogâltan, Sorin Cociș, Constantin Inel, Valentin Cetean, Gabriel Crăciunescu, Corina Turc, Roxana Grindean, Ioan Tanțău and Claudiu Lisovski-Cheleşanu.

Aurel Rustoiu has attended numerous international conferences and symposia, among the most important being those in Rome, Italy (2008); Heidelberg, Germany (2009); Cambridge, UK (2011, 2015); Carnuntum, Austria (2012); Rzeszów, Poland (2012); Pilsen, Czech Republic (2013); Sofia, Bulgaria (2013); Manching, Germany (2014); Istanbul, Turkey (2014); Barcelona, Spain (2018); Prague, Czech Republic (2018); Chișinău, Republic of Moldova (2018); Stará Lesná, Slovakia (2019); King's College London, UK (2019); Mikulov, Czech Republic (2022); Budapest, Hungary (2022); Jičín, Czech Republic (2023); Žilina, Slovakia (2024); Zlín, Czech Republic (2025).

He is a member of the scientific councils of the Brukenthal National Museum in Sibiu, the Banat Museum in Timișoara, and the Banat Village Museum in Timișoara, and has also been actively involved in national councils and commissions such as CNATDCU and the National Commission for Archaeology, contributing his experience, balance, and professional authority to defining standards in research and heritage. Since 2019, he has been an honorary member of the National Archaeological Institute with Museum at the Bulgarian Academy of Sciences, in recognition of his contribution to the development of archaeology in Bulgaria; that same year, he was awarded the George Barițiu Prize by the Romanian Academy.

Through his interdisciplinary approach, wide-ranging culture, and intellectual elegance, Aurel Rustoiu has forged a scholarly profile recognized for its accuracy, creativity, and critical spirit. At the same time, he has shown the intellectual courage to move beyond conventional methodological patterns, promoting an authentic archaeology attentive to identity, mobility, the causes of population movements, and the dynamics of cultural interaction. This conceptual openness has stimulated critical reflection and provided the discipline with modern interpretative landmarks.

Aurel Rustoiu has organized conferences and workshops in Cluj-Napoca, Alba Iulia, and, more recently, in Timișoara, contributing to the international scientific dialogue. He is also active in promoting archaeological heritage through public lectures and written contributions to volumes aimed at a wider educated audience, bringing the results of archaeological research closer to the community.

A particular aspect of his professional activity is mentoring. Generations of archaeologists, from young researchers at the beginning of their careers to fully established specialists, owe him not only scientific guidance, but also his confidence, intellectual generosity, and human support. Aurel Rustoiu has never treated knowledge as a guarded asset; he has consistently shared ideas, methods, and resources, encouraging dialogue, creativity, and professional autonomy.

Less well known beyond his immediate circle, but illustrative of his reflective and ludic side, is the poetry volume *Dadaism versus blablaism. Poezii de carantină* (2020), which reveals his subtle humour, sensitivity and an appetite for conceptual play, adding a surprising and charming note to his intellectual profile.

On the occasion of his sixtieth birthday, we salute him with warmest congratulations, with gratitude for his exceptional contributions and with admiration for the research energy he embodies. We wish him good health, creative strength, and many years of productive research, confident that his work will continue to inspire future generations of archaeologists. Happy birthday, with esteem and respect!

BERECKI Sándor

NOI MONEDE DESCOPERITE ÎN NECROPOLA ROMÂNĂ DE LA APULUM DEALUL FURCILOR – „PODEI” (CAMPANIILE ANILOR 2017-2024). CÂTEVA CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA DEPUNEREA MONEDELOR ÎN COMPLEXELE FUNERARE

Ovidiu-Maxim OARGA
Adrian-Cosmin BOLOG
Muzeul Național al Unirii Alba Iulia

Cuvinte cheie: monedă, necropolă, Dealul Furcilor, mormânt, incinerare, înmuțare, Charon

Key words: coin, necropolis, Dealul Furcilor, grave, cremation, inhumation, Charon

Date generale

În ultimii 60 de ani dinamica procesului de urbanizare din România a cunoscut un trend ascendent, cu caracteristici specifice perioadei în care s-a manifestat. Dacă până în anul 1990 acest proces a fost determinat de politica de industrializare din perioada comunistă (ce a implicat o creștere atât în plan demografic cât și spațial), ulterior evoluția a fost influențată, în mod natural, de noile realități apărute la nivel socio-economic. În mod concret, s-a putut constata o exploatare accentuată a spațiului liber intravilan sau prin reconversia unor foste platforme industriale, respectiv o expansiune a spațiului urban, dincolo de matricea inițială, către zonele periurbane¹ (**Fig.1**).

Astfel, în ultimele aproape două decenii, zona cunoscută în literatura de specialitate sub denumirea de Dealul Furcilor – „Podei” (zona principalei necropole a orașului roman Apulum) a cunoscut un proces accelerat de urbanizare, caracterizat prin extinderea intravilanului, parcelarea terenurilor și dezvoltarea infrastructurii edilitare, care au condus la transformarea acesteia într-un cartier rezidențial compus predominant din locuințe unifamiliale, dar și, într-o proporție mai scăzută, din locuințe colective (**Fig. 2**).

Proiectele recente de investiții imobiliare au generat contextul favorabil desfășurării unor cercetări arheologice preventive de amploare, în urma cărora a fost documentat un număr considerabil de morminte. Acest demers a contribuit esențial la îmbogățirea cunoștințelor privind structura, cronologia și ritualurile funerare din cadrul necropolei.

¹ Samsonescu, <https://www.1design.ro/articole/expansiunea-urbana-privata-prin-prisma-intercomunalitatii-215/>



Fig. 1

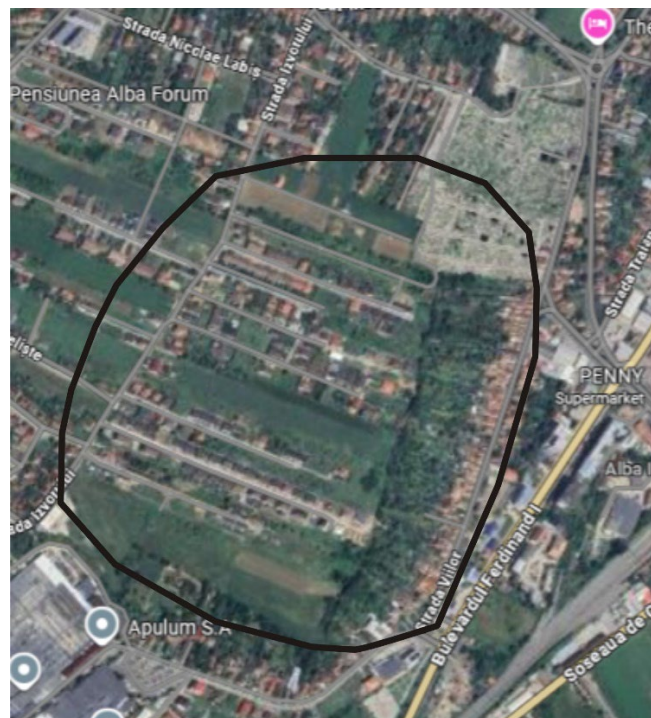


Fig. 2

Scurt istoric al cercetărilor

Cercetările arheologice efectuate de Adalbert Cserni la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea (anii 1894-1908), în zona sudică a platoului cunoscut sub numele de „Dealul Furcilor”, au avut ca rezultate identificarea unui număr însemnat de morminte. Printre acestea se numără și mai multe sarcofage din piatră descoperite în anul 1899². În inventarul funerar au fost semnalate și monede, deși sursele vremii nu oferă informații precise privind numărul sau caracteristicile acestora. De asemenea, în colecția particulară „Alexandru Borza”, aflată în patrimoniul muzeului din Alba Iulia au fost identificate alte 34 de monede care, printr-o serie de trăsături comune - precum urmele de ardere postutilizare, asociate incinerării pe rug alături de defunct – pot fi atribuite, cu un grad ridicat de probabilitate, aceleiași necropole³. Prin cercetările arheologice sistematice efectuate de arheologi din Alba Iulia, Cluj-Napoca și București în perioada anilor 1956-1958, au fost identificate și cercetate un număr de 58 de morminte⁴, fiind descoperite 15 monede.

Efectuate în două etape, 16 august–6 septembrie și 2–19 octombrie, cercetările arheologice din anul 1956 au avut ca rezultate descoperirea unui număr de 42 de morminte (30 de inhumatie și 12 de incineratie)⁵ și a 13 monede. Dintre piesele monetare, un număr de șapte au fost găsite în morminte (doi ași de la Traian, doi ași/dupondii emiși de către Hadrian, un as de la Marcus Aurelius: Faustina II (Augusta), doi ași/dupondii emiși de Antoninus Pius), restul fiind surprinse în stratul dintre complexele funerare (5 ași/dupondii și un denar, emiși sub împărații Hadrian, Marcus Aurelius, Septimius Severus, Iulia Domna, Elagabal și Severus Alexander)⁶.

Săpăturile arheologice desfășurate în anul 1957 (19 septembrie–2 octombrie) au condus la identificarea unui număr de șase morminte, dintre care trei de inhumatie și trei de incineratie, fiind descoperită o singură monedă, respectiv un as de la Antoninus Pius: Marcus Aurelius (Caesar)⁷.

Continuate și în anul 1958, între 22 și 29 octombrie, cercetările arheologice efectuate în necropola de sud a orașului Apulum au avut ca rezultate descoperirea unui număr de 10 morminte (opt de incineratie și două de inhumatie) și a unei monede din bronz, un as emis de Hadrian⁸.

Nominalul monedelor descoperite între anii 1956-1958 este reprezentat prin cinci ași, un denar și nouă ași/dupondii, neidentificabili. Cele mai multe dintre

² Cserni 1901, p. 238-239.

³ Oarga 2021, p. 84.

⁴ Bolog 2017, p. 16.

⁵ Macrea, Protase 1959, p. 437.

⁶ Macrea, Protase 1959, p. 441.

⁷ Protase 1960, p. 399.

⁸ Protase 1961, p. 407.

aceste piese provin de la împărații Hadrian (patru monede), Antoninus Pius (trei piese), Traian (două monede) și Marcus Aurelius (cu două piese).

Reluate în anii 1970-1971⁹, sub forma unor săpături de verificare/secțiuni, cercetările arheologice din necropola romană de pe Dealul Furcilor au condus la identificarea unui număr de 77 de morminte (40 de incinerare și 37 de inhumație)¹⁰ și a 13 monede¹¹. Piesele monetare descoperite în această campanie sunt distribuite astfel: un as emis de Domițian, un dupondius de la Traian, cinci ași și un dupondius bătuți de împăratul Hadrian, doi ași emiși de Antoninus Pius: Faustina I (Diva), un denar subaerat și un AE prov. de la Septimius Severus: Geta și un as emis de Severus Alexander¹².

Din punct de vedere al valorii nominale piesele sunt reprezentate prin nouă ași, doi dupondii, un denar și un AE prov., cele mai multe dintre aceste fiind emise de împărații Hadrian (șase monede), Antoninus Pius (două piese) și Septimius Severus (două monede).

După anul 1989, zona terasei de pe Dealul Furcilor, a cunoscut primele inițiative de edificare a unor locuințe individuale, într-un ritm lent și, în general, în absența unei planificări urbanistice coerente (majoritatea construcțiilor fiind realizate pe strada Izvorului, f.n.). Aceste intervenții edilitare au impus efectuarea unor cercetări arheologice de salvare, care au condus la obținerea unor informații valoroase, oferind noi și importante date cu privire la imaginea de ansamblu a evoluției vieții urbane în anumite puncte ale anticului Apulum.

Deși majoritatea acestor proiecte edilitare au fost concentrate în sectorul sudic al canabae/municipium Septimium Apulense de pe Dealul Furcilor, zonă aflată în imediata vecinătate a orașului modern, au fost efectuate și câteva săpături arheologice în perimetrul necropolei romane, care au adus completări relevante în ceea ce privește structura și extinderea acesteia.

Desfășurate între anii 1995 și 2007, în diferite intervale de timp, săpăturile de salvare pentru descărcare de sarcină istorică a unor terenuri situate pe această terasă au confirmat o parte din ipotezele avansate anterior, acum stabilindu-se și unele posibile limite ale așezării romane. Astfel, în urma cercetărilor preventive din acest interval de timp au fost surprinse și documentate 99 de morminte¹³, fiind descoperite 14 monede.

⁹ La aceste cercetări sistematice au colaborat mai multe instituții de specialitate ca Institutul de Istorie și Arheologie Cluj, Muzeul Regional din Alba Iulia și Centrul de cercetări antropologice din București, colectivul fiind format din arheologi dintre care menționăm pe Dumitru Protase, Dardu Nicolăescu-Ploșor, Wanda Wolski, Cloșca Băluță sau Mihai Blăjan.

¹⁰ Bolog 2017, p. 16.

¹¹ Oargă, Bolog 2013, p. 208.

¹² Protase 1974, p. 149-150.

¹³ Bolog 2017, p. 16-17.

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”²⁴⁵

Efectuate între 19 iulie și 3 octombrie 1995, cu ocazia construirii unor imobile particulare, cercetările arheologice pentru descărcarea de sarcină istorică a unor terenuri particulare au condus la descoperirea unui număr de trei morminte din perioada romană (două de incinerare și unul de inhumație). În inventarul acestor complexe funerare nu au fost surprinse monede¹⁴.

În lunile septembrie-decembrie 2006 au fost realizate cercetări arheologice de salvare, prilejuite de introducerea canalizării pe strada Izvorului. Aceste săpături au scos la iveală un număr de 27 de morminte (dintre care au fost documentate 25, restul de două intrând pe o altă suprafață particulară), toate de inhumație, dintre care 21 în sarcofage de cărămidă, două în sarcofage din piatră, iar restul în sicriu din lemn. Majoritatea mormintelor au prezentat urme de jefuire, singura piesă de inventar descoperită fiind o monedă, respectiv 1 denar emis de Septimius Severus: Iulia Domna (Augusta)¹⁵.

În cursul anului 2007, în contextul extinderii lucrărilor de construcție în zona necropolei, au fost demarate cercetări arheologice preventive pe mai multe loturi. Pe unul dintre acestea au fost identificate 27 de morminte, dintre care 20 de inhumație și șapte de incinerare. Inventarul funerar, pe lângă alte piese, a inclus și patru monede: un as emis de Vespasian, un AE provincial de la Severus Alexander, un AE provincial emis în timpul domniei lui Philipp II și un as/dupondius neidentificabil¹⁶.

O a doua campanie arheologică, desfășurată între 2 și 19 octombrie 2007, a vizat un alt lot din aceeași zonă. Aici au fost descoperite 37 de morminte romane, dintre care 33 au fost cercetate și documentate complet, iar restul au fost surprinse parțial, în afara zonei afectate de proiectul de investiție, pe o proprietate învecinată. Din totalul documentat, 19 morminte aparțin ritului de inhumație, iar 14 celui de incinerare. Inventarul acestor morminte a cuprins nouă monede, printre care se numără un as de la Vespasian, un as emis de împăratul Hadrian, un dupondius de la Marcus Aurelius, un as de la Marcus Aurelius – Lucius Verus, un as emis de Septimius Severus și patru monede de la Severus Alexander (doi denari și doi ași)¹⁷.

Nominalul pieselor monetare surprinse în cercetările arheologice desfășurate între anii 1995 și 2007 este reprezentat prin: șapte ași, trei denari, doi AE prov., un dupondius și un as/dupondius neidentificabil. Cele mai multe dintre aceste piese au fost emise de împăratul Severus Alexander (cinci monede), Vespasian, Septimius Severus și Marcus Aurelius (cu câte două monede fiecare).

Amploarea deosebită a construcțiilor de locuințe din zona terasei cunoscută ca Dealul Furcilor - „Podei” din 2008 și după acest an a impus și

¹⁴ Ciobanu, Rodean 1997, p. 183.

¹⁵ Ota, Bounegru 2008, p. 138.

¹⁶ Lascu, Bounegru 2008, p. 127-128.

¹⁷ Ota 2009, p. 25-33.

creșterea numărului cercetărilor arheologice preventive din acest spațiu. Astfel, în acest an, colegii arheologi de la Universitatea „1 Decembrie 1918” au identificat și cercetat 25 de morminte romane (21 de inhumăție și patru de incinerăție)¹⁸, fiind descoperite și un număr de șase monede. Aceste piese monetare sunt: un as de la Marcus Aurelius: Lucius Verus, un denar emis de Septimius Severus și patru monede din timpul lui Severus Alexander, dintre care doi denari (unul dintre ei subaerat), un dupondius și un AE prov¹⁹.

Un alt obiectiv de investiție a fost cercetat de arheologii muzeului din Alba Iulia și a condus la identificarea unui număr de 18 morminte (13 de incinerăție, patru de inhumăție și un cenotaf²⁰, în inventarul lor fiind găsite și patru monede, respectiv un denar de la Hadrian, un as emis de Antoninus Pius, un as de la Caracalla și un as de la Severus Alexander: Iulia Mamaea (Augusta)²¹.

Astfel, nominalul surprins în urma celor două obiective cercetate este format din patru ași, patru denari, un dupondius și un AE prov., cele mai multe dintre acestea fiind emise de Severus Alexander (cinci piese).

În același an (2008) au demarat alte noi proiecte de construcție, determinate de construirea unor imobile particulare și înșiruite, lucrări care s-au intensificat în următorii ani. Astfel, între anii 2008-2012²², în cadrul mai multor campanii anuale de cercetare arheologică preventivă desfășurate pe diferite proprietăți din zona necropolei romane de pe Dealul Furcilor – „Podet”, au fost identificate și cercetate un total de 679 de morminte. Inventarele funerare au inclus, printre altele, 77 de monede romane, databile între anii 77–78 p.Chr. (cea mai timpurie) și 239-240 p.Chr. (cea mai târzie).

Monedele descoperite pe parcursul acestor intervenții de săpături arheologice preventive sunt împărțite astfel: doi ași emiși de împăratul Vespasian, cinci monede de la Traian, dintre care un denar, doi sesterti (unul dintre ei tăiat pe jumătate) și doi ași, nouă ași (unul dintre ei prezintă trei perforații), un sestert, un dupondius și un AE prov. de la Hadrian, un as emis de Hadrian: Antoninus Pius, 13 monede emise de Antoninus Pius, respectiv 12 ași și un AE prov., cinci ași de la Antoninus Pius: Faustina I (Augusta), un as emis de Antoninus Pius: Marcus Aurelius (Caesar), patru ași și un dupondius de la Marcus Aurelius, 10 monede emise de Marcus Aurelius: Faustina II (Augusta), respectiv opt ași și două AE prov., doi ași de la Marcus Aurelius: Lucius Verus (Augustus), un as de la Commodus: Crispina (Augusta), un denar subaerat și un as emiși de Septimius Severus, un as și un AE prov. de la Septimius Severus: Iulia Domna (Augusta), un AE prov. bătut de către Septimius Severus: Geta, două piese monetare emise

¹⁸ Bolog 2017, p. 17.

¹⁹ Ciulavu 2012, p. 151-154.

²⁰ Moga, Timofan 2009, p. 250.

²¹ Oarga, Bolog 2013, p. 209.

²² Oarga, Bolog 2013.

de Caracalla, dintre care un denar subaerat și un as, un dupondius emis de Caracalla: Iulia Domna, un denar de la Elagabalus: Iulia Maesa (Augusta), șapte monede emise de împăratul Severus Alexander, respectiv șase denari, dintre care trei sunt subaerați și un AE prov., un dupondius de la Gordian III și încă trei piese neidentificate, dintre care un sestert și doi ași (unul cu trei perforații)²³.

Nominalul monedelor descoperite în cadrul cercetărilor preventive derulate între 2008 și 2013 este reprezentat prin 52 de ași, 10 denari, șapte AE prov., patru sesterti și patru dupondii. Cele mai multe dintre aceste piese provin de la împărații Antoninus Pius (19 piese), Marcus Aurelius (17 monede), Hadrian (13 monede), Severus Alexander (șapte monede), Traian și Septimius Severus (cinci piese fiecare).

Intervențiile arheologice desfășurate între anii 2013-2016²⁴ au condus la identificarea a 394 de morminte și a unui număr de 77 de piese monetare. Cadrul cronologic al monedelor acoperă o perioadă cuprinsă între anul 6 a.Chr și 235/238 p.Chr. Distribuția nominală a celor 77 de monede descoperite în cadrul acestor cercetări preventive este următoarea: trei ași emiși în timpul dinastiei Iulio-Claudiene, unul dintre aceștia emis în perioada împăratului Augustus, un as de la Vespasian, cinci ași și un dupondius (cu trei perforații) emiși de împăratul Domițian, un as de la Nerva (cu trei perforații), un denar, patru ași și un dupondius (cu trei perforații) emiși în timpul împăratului Traian, 15 piese monetare emise de Hadrian, dintre care 14 ași (una dintre ele prezintă trei perforații) și un AE prov., 13 ași și doi dupondii de la Antoninus Pius, trei ași emiși de Antoninus Pius: Faustina I (Diva), un as de la Antoninus Pius: Faustina II Augusta (moneda prezintă trei perforații), trei ași și doi sesterti emiși de împăratul Marcus Aurelius, doi ași și doi AE prov. de la Marcus Aurelius: Faustina II (Augusta), un sestert și un as emiși de Septimius Severus, trei monede emise de Septimius Severus: Caracalla (Augustus), dintre care un denar, un as și un AE prov., un AE prov de la Elagabal(?), un denar de la Elagabal: Iulia Maesa (Augusta), un as de la Elagabal: Iulia Soaemias (Augusta), un denar și două AE prov. emise de Severus Alexander, un AE prov. de la Maximinus I Thrax, un AE prov. emis de către Bar Kokhba în Iudaea și încă trei ași și un dupondius (prezintă trei perforații) cu emitenți necunoscuți²⁵.

Astfel, nominalul surprins în cercetările arheologice din perioada cuprinsă între anii 2013-2016 (cea de-a doua campanie arheologică) este reprezentat prin 56 de ași, nouă AE prov, cinci dupondii, patru sesterti și trei denari, cele mai multe dintre acestea fiind emise de împărații Antoninus Pius (20 piese), Hadrian (15

²³ Oarga, Bolog 2013, p. 209.

²⁴ Oarga, Bolog 2020.

²⁵ Oarga, Bolog 2020, p. 256.

monede), Marcus Aurelius (nouă monede), Domitian și Traian (șase piese fiecare) și Septimius Severus (cinci monede).

Campaniile de cercetări arheologice din intervalul cuprins între 2017-2024

Cercetările arheologice întreprinse de-a lungul timpului, în zona principalei necropole a orașului roman Apulum (necropola de sud), sunt departe de a epuiza fondul de date legate de întinderea și caracteristicile necropolei romane. Deși zona unde se află această necropolă, Dealul Furcilor – „Podei”, a fost acoperită, într-o proporție destul de mare de construcții individuale și colective și se cunosc limitele ei, mai există parcele care încă nu au fost supuse unor proiecte de investiție și, prin urmare, nu au fost cercetate din punct de vedere arheologic.

Ultimele campanii de investigații arheologice, care reprezintă și obiectul studiului de față, sunt cele cuprinse între anii 2017-2024. Desfășurate pe parcursul a șapte ani, în diferite intervale de timp, săpăturile de specialitate pentru descărcarea de sarcină arheologică a unor terenuri situate pe Dealul Furcilor (majoritatea desfășurându-se în partea de sud-est a necropolei) au condus la descoperirea unui număr de încă 708 morminte, atât de inhumație, cât și de incinerare, unele dintre acestea, cu un inventar arheologic bogat și variat. Între piesele ce formau inventarul acestor morminte, dar și în stratul dintre aceste complexe funerare, au fost surprinse și 59 de monede repartizate pe emitenți începând cu perioada de domnie a lui Caligula și până la Philipp II (prima jumătate a secolului I – prima jumătate a secolului III p.Chr.) (**Fig. 3**).

Din totalul celor 708 morminte surprinse în ultimele campanii de cercetări arheologice preventive, doar în 47 au fost identificate monede (**Fig. 3**). Complexele funerare în care au fost descoperite monede sunt reprezentate de 25 morminte de incinerare și 22 morminte de inhumație (**Fig. 4**).

Așadar, din inventarul mormintelor de incinerare provin 25 de monede, un număr de 11 fiind surprinse în morminte cu groapa simplă și 14 în complexe funerare cu groapa arsă ritualic (**Fig. 5**). Celelalte 22 de piese monetare au fost descoperite în inventarul mormintelor de inhumație, un număr de 10 în complexe funerare cu groapă simplă, 11 în sarcofage de cărămidă și una dintr-un sarcofag de piatră (**Fig. 6**).

În cazul celor 25 morminte de incinerare, doar într-un singur complex funerar a fost identificată o monedă ca piesă unică (**Fig. 9**). În celelalte 24 de situații, monedele au fost descoperite alături de diferite obiecte, precum oiațe și vase ceramice (reprezentate mai ales prin fragmente), cercei din argint, fibule și o oglindă din bronz, mărgelile din sticlă, ace de păr și de cusut din os, un cuțit, cuie, ținte de caliga din fier, precum cochilii de melci și scoici (**Fig. 7**).

Dintre cele 25 de morminte de incinerare în care au fost descoperite monede, în șase dintre ele au fost identificate câte două piese monetare, cu stări

de conservare variate. În complexul M.2 (2020, str. Victor Hugo, nr. 27) au fost descoperite o monedă bine conservată (nr. 4 în catalog) și una arsă, într-o stare precară (nr. 47-catalog). În M.1 (2017, str. Izvorului, nr. 5B), ambele monede sunt afectate termic și prost conservate (nr. 8 și 49-catalog). În M.5 (2020, str. Victor Hugo, nr. 27) a fost recuperat un sestert afectat termic, dar lizibil în mare parte (nr.30-catalog), alături de o monedă provincială, puternic arsă (nr. 53-catalog). În M.8 (2018, str. Victor Hugo, nr.14) au fost surprinse două monede arse (nr. 46 și 48-catalog), iar în M.1 (2018, str. George Sand, nr.15), inventarul funerar a inclus un as de la Gordian III în stare bună de conservare (nr.38-catalog) și o piesă provincială emisă sub Philippus I (nr.40-catalog), cu grad de uzură redus. Tipologic, majoritatea monedelor descoperite în morminte de incinerare sunt ași, completate, într-o proporție mai redusă, de dupondii și emisiuni provinciale din bronz. Remarcăm prezența sestertului din M.5, o piesă cu valoare nominală ridicată, mai rară în mormintele de incinerare, precum și a celor două monede din M.1, bine conservate și cu grad redus de uzură, ceea ce indică o circulație limitată și permite datarea aproximativă a mormântului imediat după anul 249 p.Chr.

În ceea ce privește mormintele de înhumare, dintre cele 22 de monede recuperate, în 10 cazuri piesele monetare au constituit unicul element funerar identificat, iar în celelalte 12 au fost însoțite de piese variate (**Fig. 9**). Acestea includ inele, cercei, pandantive din bronz, mărgelile din sticlă, ace de cusut și de păr din os, un leu funerar, dar și fragmente ceramice (**Fig. 8**).

Dintre cele 22 de monede identificate în morminte de înhumare, una provine dintr-un mormânt în sarcofag de piatră, 11 din sarcofage realizate din cărămidă, iar 10 au fost descoperite în morminte cu groapă simplă. Emisiunile numismatice sunt preponderent de tip *as* și *dupondius*, la care se adaugă un sestert și un denar subaerat. Starea de conservare a pieselor variază considerabil: de la exemplare bine păstrate (nr. 1, 6, 23, 32 – cf. catalogului), până la monede afectate de ardere sau degradate parțial (nr. 15, 43).

În cazul mormântului M.18/2018 (inhumare în groapă simplă), au fost identificate două monede, ambele cu urme de ardere: una depusă sub mandibulă (nr. 30), cealaltă în mâna stângă (nr. 45). Alte două exemplare, descoperite în mormintele M.4/2019 și M.5/2022, au fost plasate în gura defunctului (nr. 42 și 59), prezentând urme de ardere intensă. În alte două cazuri (nr. 14 și 34), monedele au fost identificate în zona bazinului, respectiv în apropierea mandibulei, poziționări documentate și în alte contexte similare.

Pentru celelalte monede, deși proveniența este certă, nu a fost posibilă corelarea exactă cu poziția scheletului, întrucât oasele au fost deranjate de intervenții ulterioare, cel mai probabil în urma jefuirii mormintelor.

În cadrul celei mai recente etape de cercetare, desfășurată sub forma unor intervenții arheologice preventive în perioada 2017-2024, pe lângă cele 47 de piese monetare identificate în inventarul complexelor funerare, un număr de 12

monede au fost surprinse în stratul dintre mormintele cercetate. Nu poate fi exclusă ipoteza conform căreia o parte semnificativă a acestor piese monetare ar putea proveni din inventarele unor morminte din zona apropiată, fiind însă dislocate din contextul lor primar – cel funerar – ca urmare a unor acțiuni de jefuire, care au determinat deplasarea și pierderea acestora în spațiul dintre morminte (**Fig. 10**).

Monedele identificate în urma cercetărilor arheologice din perioada cuprinsă între anii 2017 și 2024, atât în mormintele cercetate, cât și în stratul din jurul acestor complexe, sunt reprezentate prin: un as de la Caligula, un AE prov. emis de Nero, un as bătut de împăratul Vespasian, patru ași și un dupondius de la Traian, cinci ași și un un AE prov. de la Hadrian, un as emis de Hadrian: Sabina Augusta, un denar subaerat, un sestert, cinci ași și trei dupondii de la Antoninus Pius, patru ași de la Antoninus Pius: Faustina I Augusta (unul dintre aceștia prezintă o perforație), doi ași și un dupondius emiși de Antoninus Pius: Marcus Aurelius (Caesar), un sestert, doi ași, un dupondius și doi AE prov de la Marcus Aurelius, un sestert și doi ași emiși de către Marcus Aurelius: Faustina II (Augusta), un sestert de la Commodus, un denar de la Caracalla: Geta (Caesar), un AE prov. emis de Elagabal: Iulia Maesa, doi ași și doi AE prov. de la Severus Alexander, un as emis de Maximinus I Thrax, doi ași și doi AE prov. de la Gordian III, un AE prov. de la Philippus I și doi ași și doi ași/dupondii cu emitenți necunoscuți (**Fig. 11**).

Nominalul monedelor descoperite în cercetările arheologice efectuate între anii 2017 și 2024 este reprezentat prin 35 de ași, 10 AE prov, șase dupondii, patru sesterti, doi denari și două piese a căror valoare nominală nu se poate distinge (as/dupondius) (**Fig. 12**).

Cele mai multe piese identificate au fost emise în timpul împăratului Antoninus Pius (18 monede), urmate de cele bătute în perioada împăratului Marcus Aurelius (nouă piese), Hadrian (șapte monede), Traian (cinci piese) Severus Alexander și Gordian III (cu patru monede fiecare) (**Fig 13**).

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”251

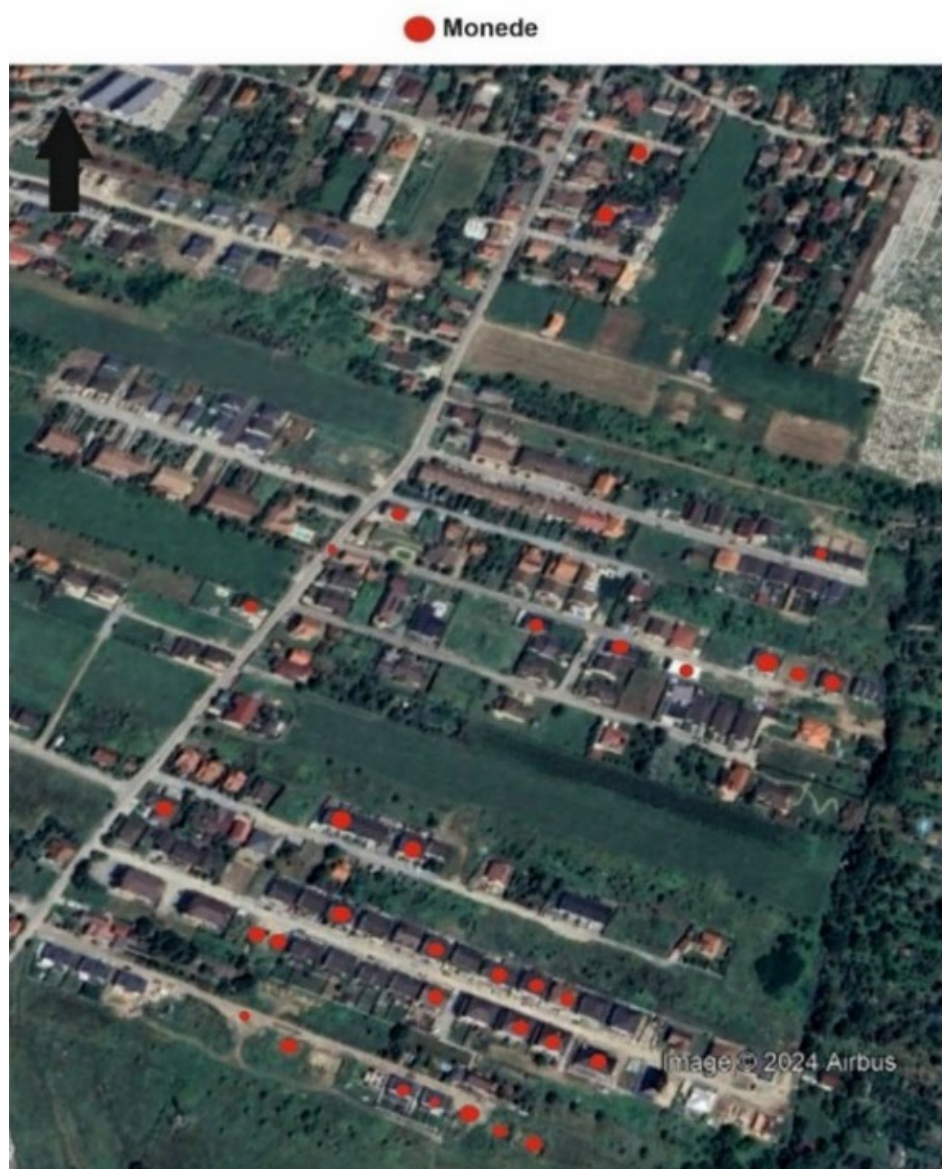


Fig. 3

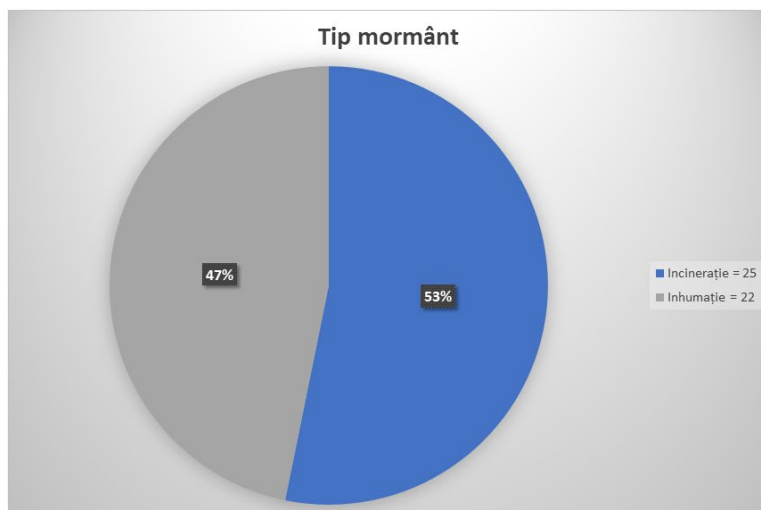


Fig. 4

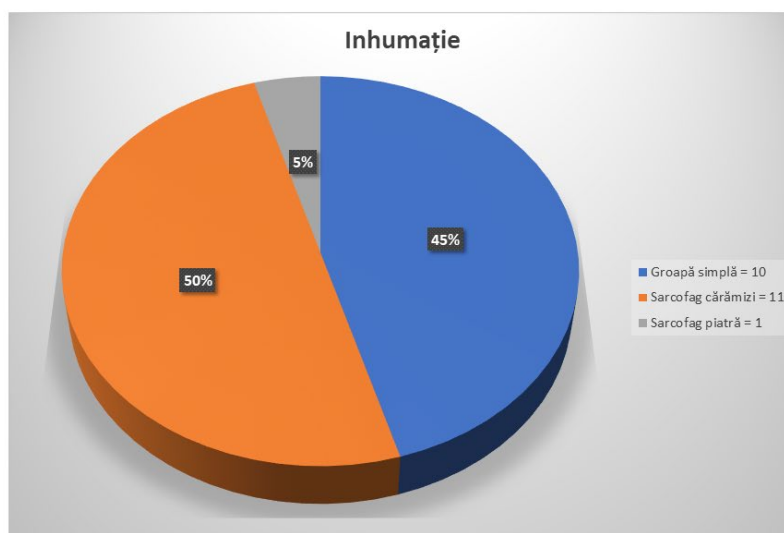


Fig. 5

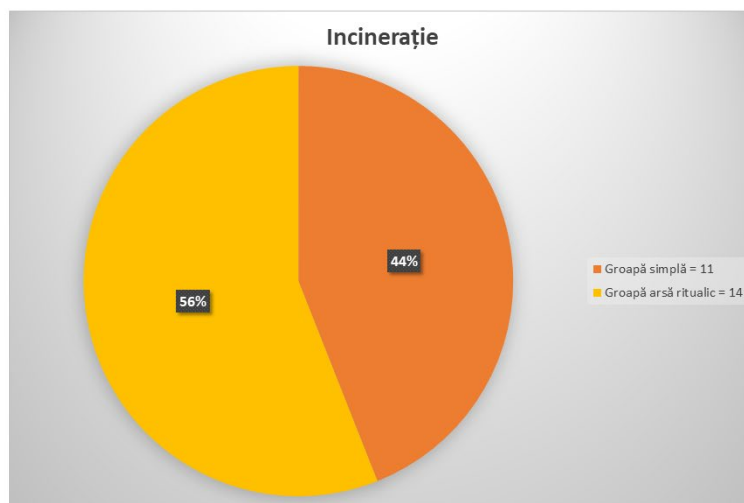


Fig. 6

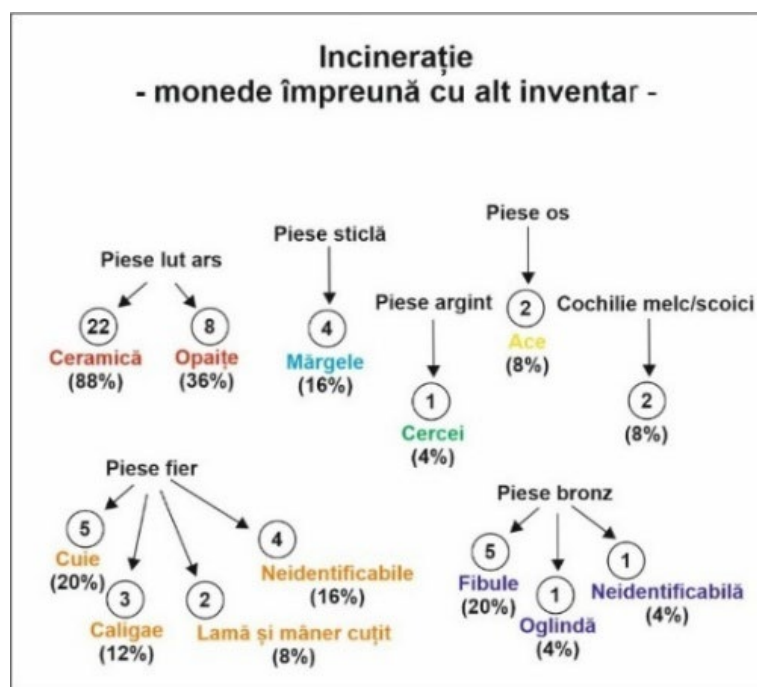


Fig. 7

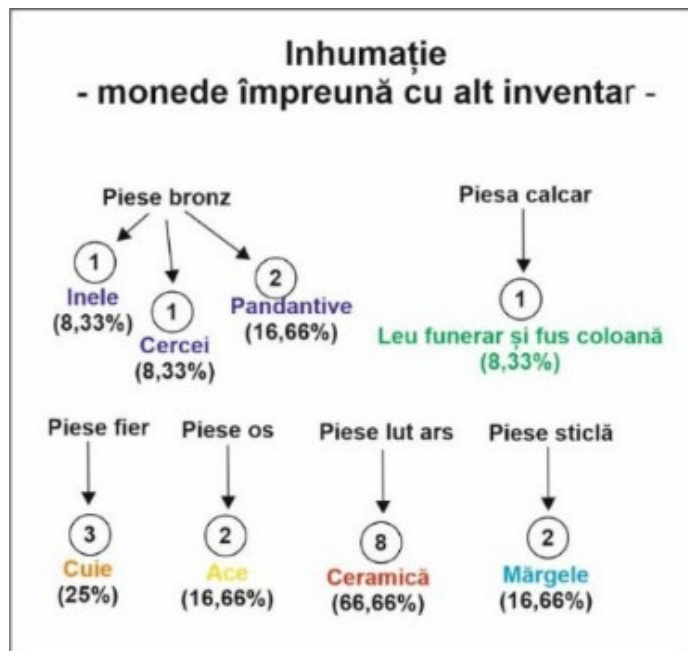


Fig. 8

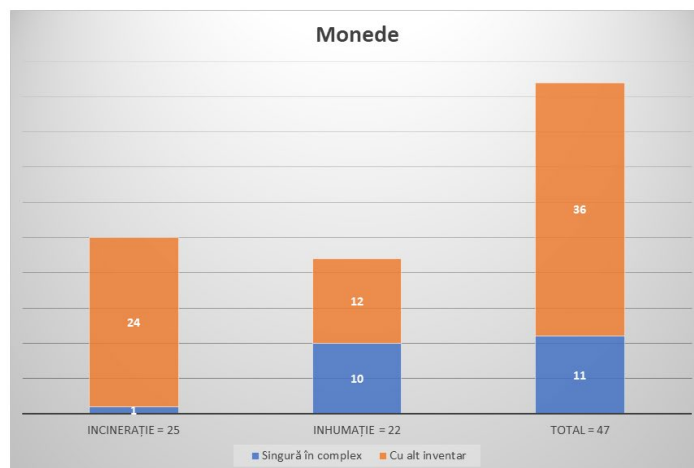


Fig. 9

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”255



Fig. 10

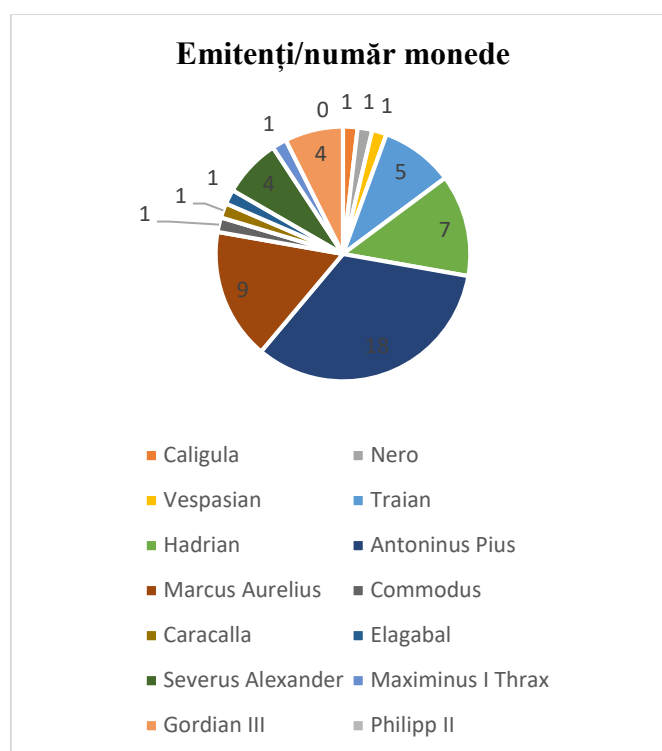


Fig. 11

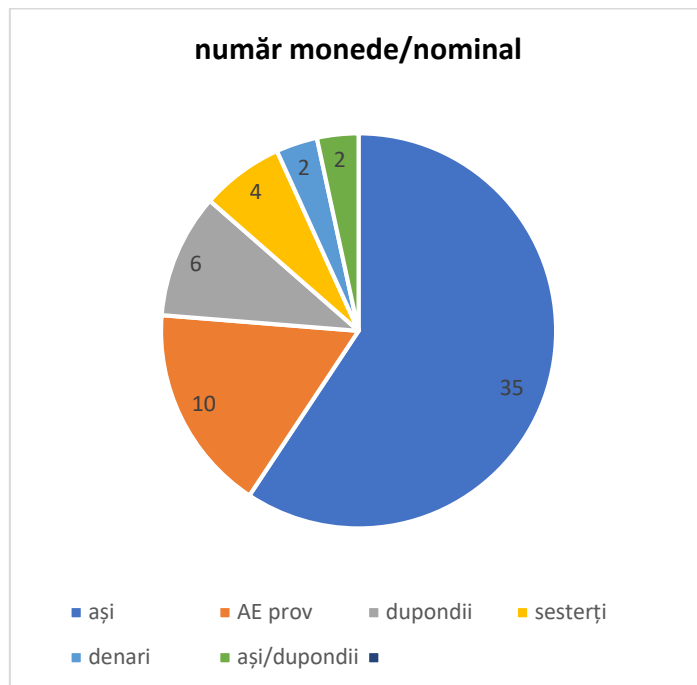


Fig. 12

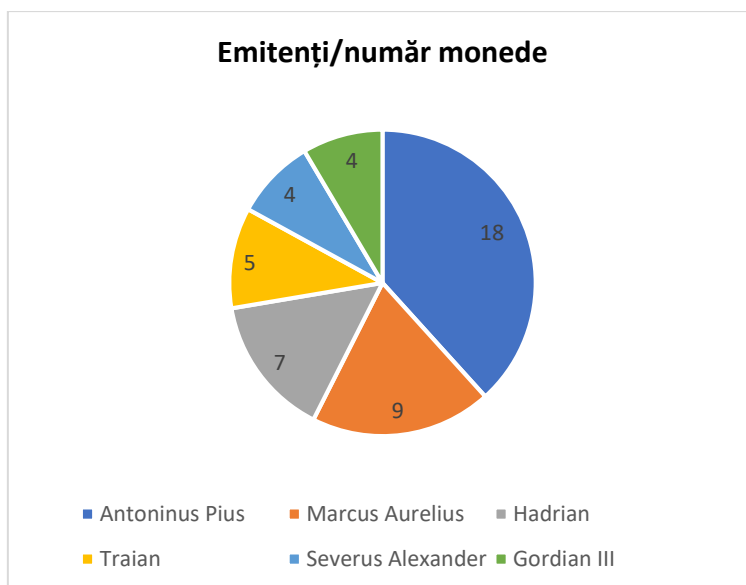


Fig. 13

CATALOGUL MONEDELOR

CALIGVLA (37-41 p.Chr.)



1. Nominal: as
Axa: 6; D: 27,4 X 26,3 mm; G: 7,33 g.
Monetărie: Roma
Datare: 37-38 p.Chr.
Avers: [c caesar] AVG GERMANICVS [pon m tr pot]
Capul lui Caligula, spre stânga.
Revers: [v]ESTA, deasupra, S-C, în câmp.
Vesta șade spre stânga, ține în mâna dreaptă patera și în cea stângă sceptru.
Catalog: RIC I, nr. 30, p. 117.
Nr. inv. 9156
Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2022, str. Gustave Flaubert, canalizare, M.2.
Stare de conservare: bună, uzată din timpul circulației.

NERO (54-68 p.Chr.)



2. Nominal: AE provincial
Axa: 6; D: 24,8 X 23,3 mm; G: 7,60 g.
Monetărie: Alexandria, Egipt

Dată: 67-68 p.Chr.

Avers: legendă ilizibilă [NEPΩ KAAΥ KAΙΣ ΣEB ΓEP AY]

Capul lui Nero, laureat, spre dreapta.

Revers: legendă ilizibilă

Tyche stă frontal, cu capul spre stânga, ține în mâna dreaptă cârma și în mâna stângă cornul abundenței.

Catalog: cf. RPC I, 5319²⁶

Nr. inv. 9062

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2021, str. Victor Hogo, nr. 23, M.5.

Stare de conservare: uzată din timpul circulației, aproape ilizibilă.

VESPASIAN (69-79 p.Chr.)



3. Nominal: dupondius

Axa: 6; D: 24,8 X 23,6 mm; G: 7,24 g.

Monetărie: Lugdunum

Dată: 77-78 p.Chr.

Avers: [imp caesar vespasian avg p m tr p cos viii]

Capul lui Vespasian, laureat, spre dreapta.

Revers: fără legendă

Victoria merge spre stânga, ține în ambele mâini scutul cu inscripția SPQR.

Catalog: RIC II, nr. 757b, p. 104

Nr. inv. 9159

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2022, str. Victor Hugo, nr. 29, M.1.

Stare de conservare: uzată din timpul circulației, arsă, aproape ilizibilă.

²⁶ <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/5319>

TRAIAN (98-117 p.Chr.)



4. Nominal: as

Axa: 6; D: 26 X 25,6 mm; G: 12,49 g.

Monetărie: Roma

Datare: 103-111 p.Chr.

Avers: IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC PM TR P COS
PP

Bustul lui Traian, cu capul laureat și umărul stâng drapat, spre dreapta.

Revers: [spqr] OPTIMO PRINCIPI, S-C, în câmp.

Abundenția stă spre stânga, ține în mâna dreaptă spicele de grâu, deasupra unui *modius* și, în cea stângă cornul abundenței; în partea dreaptă, jos, prova unei corăbii.

Catalog: RIC II, nr. 492, p. 280.

Nr. inv. 9028

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020 str. Victor Hugo, nr. 27, M.2.

Stare de conservare: bună.



5. Nominal: as

Axa: 7; D: 26,8 X 26,3 mm; G: 10,34 g.

Monetărie: Roma

Datare: 103-111 p.Chr.

Avers: [imp caes ner]VAE TRAIANO AVG GER DAC [pm tr p cos pp]

Bustul lui Traian, cu capul laureat și umărul stâng drapat, spre dreapta.

Revers: SPQR [optimo principi], S-C, în câmp

Abundenția stă spre stânga, ține în mâna dreaptă spicele de grâu, deasupra unui *modius* și, în cea stângă cornul abundenței; în partea dreaptă, jos, prova unei corăbii.

Catalog: RIC II, nr. 492, p. 280.

Nr. inv. 9029

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2021, str. George Sand, nr. 27, din strat.

Stare de conservare: bună, legenda uzată din timpul circulației.



6. Nominal: dupondius

Axa: 6; D: 26,3 X 26,1 mm; G: 11,29 g.

Monetărie: Roma

Datare: 112-114 p.Chr.

Avers: [imp caes nervae traiano avg ger dac p m tr p cos vi pp]

Capul lui Traian, laureat, cu umărul stâng drapat, spre dreapta.

Revers: [felicitas avgvst], S-C, în câmp.

Felicitas stă spre stânga, ține în mâna dreaptă caduceus și în cea stângă cornul abundenței.

Catalog: RIC II, nr. 626, p. 288.

Nr. inv. 9016

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2017, str. Izvorului, nr. 59F, M.16.

Stare de conservare: uzată din timpul circulației, aproape ilizibilă.

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”261

HADRIAN (117-138 d. Chr.)



7. Nominal: as

Axa: 6; D: 24,6 X 23 mm; G: 8,27 g.

Monetărie: Roma

Datare: 125-128 p.Chr.

Avers: [hadrianvs avgvstvs]

Capul lui Hadrian spre dreapta, cu umărul stâng drapat.

Revers: [cos iii], [s-c], în câmp

Minerva înaintea spre dreapta, cu sulița mâna dreaptă și scutul în mâna stângă.

Catalog: RIC II, nr. 664, p. 426.

Nr. inv. 9153

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2022, str. Victor Hugo, nr. 27, M.3.

Stare de conservare: uzată din timpul circulației, legende ilizibile.



8. Nominal: as

Axa: 6; D:26,4 X 26,2 mm; G: 9,70 g.

Monetărie: Roma

Datare: 134-138 p.Chr.

Avers: [hadrian]VS AV[g cos] III PP

Capul lui Hadrian spre dreapta, cu umărul stâng drapat.

Revers: ANNO[na avg], S-C, în câmp

Annona stă spre stânga, ține în mâna dreaptă spicele de grâu deasupra unui *modius* și în cea stângă cârma.

Catalog: RIC II, nr. 796, p. 441.

Nr. inv. 9014

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2017, str. Izvorului, nr. 5B, M.1.

Stare de conservare: uzată, arsă.

HADRIAN: SABINA Augusta (128-137 p.Chr.)



9. Nominal: as

Axa: 6; D: 29 X 24,8 mm; G: 10,76 g.

Monetărie: Roma

Datare: 128 p.Chr.

Avers: SABINA AVGVSTA [hadriani avg pp]

Bustul Sabinei, drapat, spre dreapta, cu triplă diademă deasupra frunții și cu părul împletit în vârful capului.

Revers: fără legendă, S-C, în exergă.

Ceres șade spre stânga, ține în mâna dreaptă spicele de grâu și în cea stângă, torța.

Catalog: RIC III, nr. 1023, p. 476.

Nr. inv. 9035

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Victor Hugo, nr. 27, din strat.

Stare de conservare: bună, prezintă uzură din timpul circulației.

ANTONINVS PIVS (138-161 p.Chr.)



10. Nominal: denar subaerat
Axa: 6; D: 17, 1 X 15,8 mm; G: 3,18 g.
Monetărie: Roma
Datăre: 140-141 p.Chr.?
Avers: ANTONI[nvs avg pivs.....]
Capul lui Antoninus Pius, laureat și drapat, spre dreapta.
Revers: legendă ilizibilă
Virtus? stă cu capul spre stânga, ține sulița în mâna dreaptă și *parazonium* în cea stângă.
Catalog: RIC III, nr. 102c, p. 38.
Nr. inv. 9040
Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2018, str. George Sand, nr. 6, M.38.
Stare conservare: uzată, revers ilizibil.



11. Nominal: dupondius
Axa: 6; D: 27,8 X 26,4 mm; G: 10,81 g.
Monetărie: Roma
Datăre: 139 p.Chr.
Avers: [antoninvs avg pivs pp]

Capul lui Antoninus Pius, radial, spre dreapta.

Revers: [tr pot cos ii], [s-c], în câmp.

Felicitas stă spre stânga, ține în mâna dreaptă *caduceus* și în mâna stângă cornul abundenței.

Catalog: RIC III, nr. 552A, p. 101.

Nr. inv. 9039

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2019, str. George Sand, nr. 17, M.1.

Stare conservare: uzată.



12. Nominal: as

Axa: 6; D: 25,7 X 25,2 mm; G: 8,11 g.

Monetărie: Roma

Datare: 139 p.Chr.

Avers: [antonin]VS [avg] PIVS [pp]

Capul lui Antoninus Pius, laureat, spre dreapta.

Revers: [tr pot co]S II

Felicitas stă spre stânga, ține în mâna dreaptă *caduceus* și în mâna stângă cornul abundenței.

Catalog: RIC III, nr. 566a, p. 103.

Nr. inv. 9037

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2018, str. George Sand, nr. 6, M.24.

Stare conservare: afectată termic, dar lizibilă în mare parte.

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”265



13. Nominal: dupondius

Axa: 12; D: 24,8 X 24,3 mm; G: 9,63 g.

Monetărie: Roma

Datare: 140-144 p.Chr.

Avers: ANTONINVS [avg] PIVS PP TR P COS II[i]

Capul lui Antoninus Pius, drapat, spre dreapta.

Revers: [salvs avg], S-C, în câmp

Salus stă spre stânga, hrănește șarpele care e încolăcit pe un altar și ține în mâna stângă cârma pe un glob.

Catalog: RIC III, nr. 669, p. 114.

Nr. inv. 9064

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2021, str. Izvorului, nr. 11, din strat.

Stare conservare: uzată, revers tocit.



14. Nominal: as

Axa: 6; D: 24,1 X 22,5 mm; G: 5,42 g.

Monetărie: Roma

Datare: 140-144 p.Chr.

Avers: [antoni]NVS AVG PIVS [pp tr p cos iii]

Capul lui Antoninus Pius, laureat, spre dreapta.

Revers: [conco]RDIA [exercitum], [s]-C, în câmp

Concordia stă spre stânga, ține Victoria în mâna dreaptă și stindardul cu vulturul legionar în cea stângă.

Catalog: RIC III, nr. 678, p. 115.

Nr. inv. 9157

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2022, str. Barbu Catargiu, nr. 21, M.2.

Stare de conservare: satisfăcătoare, uzată din timpul circulației.



15. Nominal: as

Axa: 5; D: 26,2 X 25,2 mm; G: 8,38 g.

Monetărie: Roma

Datare: 143-144 p.Chr.

Avers: [an]TONINVS [avg pivs pp tr p cos iii]

Capul lui Antoninus Pius, laureat, spre dreapta.

Revers: [imperator ii]

Lupoaica stă spre dreapta, cu capul întors în spate, sub, gemenii care alăptează; în exergă, o barcă, [s-c] în câmp.

Catalog: RIC III, nr. 734a, p. 120.

Nr. inv. 9038

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2018, str. Izvorului, nr. 6, M.93.

Stare conservare: uzată, arsă.

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”267



16. Nominal: as

Axa: 12; D: 27,3 X 25,9 mm; G: 10,11 g.

Monetărie: Roma

Datare: 148-149 p.Chr.

Avers: [a]TONINVS AVG PIVS PP TR P XII

Capul lui Antoninus Pius, laureat, spre dreapta.

Revers: FELICI – TAS AVG

Felicitas stă spre dreapta, ține în mâna stângă, în faldul robei, spicele de grâu și în cea dreaptă un lung caduceu, S-C, în câmp.

Catalog: RIC III, nr. 860a, p. 134.

Nr. inv. 9189

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2024, str. George Sand, nr. 2B, M.3.

Stare de conservare: bună.



17. Nominal: as

Axa: 5; D: 25,3 X 24,3 mm; G: 10,70 g.

Monetărie: Roma

Datare: 155-156/156-157 p.Chr.

Avers: ANTONINVS [avg] PIVS PP IMP II

Capul lui Antoninus Pius, laureat, spre dreapta.

Revers: [tr pot xix/xx] COS IIII, S-C, în câmp

Providenția stă spre stânga, cu mâna dreaptă îndreptată spre un mare glob și ține în mâna stângă sceptru.

Catalog: RIC III, nr. 957, p. 144 sau 972, p. 146.

Nr. inv. 9013

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2017, str. Izvorului, nr. 5B, M.2.

Stare de conservare: bună, reversul mai uzat decât aversul.



18. Nominal: sestert

Axa: 12; D: 32,1 X30 mm; G: 22,18 g.

Monetărie: Roma

Datare: 159-160 p.Chr.

Avers: ANTONINVS AVG PIVS PP TR P XXIII

Capul lui Antoninus Pius, laureat, spre dreapta.

Revers: PIETATI AVG COS IIII

Pietas stă spre stânga, ține în mâna dreaptă globul și în mâna stângă un copil; de-o parte și de alta, câte un copil.

Catalog: RIC III, nr. 1031, p. 152.

Nr. inv. 9036

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Gustave Flaubert, nr. 23, din strat.

Stare de conservare: bună, reversul mai uzat decât aversul.

ANTONINVS PIVS: FAVSTINA I (Augusta)



19. Nominal: as

Axa: 6; D: 27,8 X 26,8 mm; G: 10,39 g.

Monetărie: Roma

Datare: 138-141 p.Chr.

Avers: FAVSTINA AVG ANTONINI AVG PII PP

Bustul Faustinei I, drapat, spre dreapta, cu părul ondulat în mai multe bucle și încolăcit deasupra capului.

Revers: VEN[eneri] AVGVSTAE

Venus stă spre dreapta, ține un măr în mâna stângă și își trage haina pe umărul drept.

Catalog: RIC III, nr. 1097, p. 160.

Nr. inv. 9041

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Gustave Flaubert, nr. 27, M.4.

Stare conservare: bună, uzată din circulație.



20. Nominal: as

Axa: 6; D: 29,9 X 29,5 mm; G: 9,01 g.

Monetărie: Roma

Datare: după anul 141 p.Chr.

Avers: [di]VA AVGVS[ta favstina]

Bustul Faustinei I, drapat, spre dreapta

Revers: Semilună cu șapte stele, dedesubt [s-c]

Catalog: RIC III, nr. 1199, p. 169.

Nr. inv. 9042

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Gustave Flaubert, nr. 19, din strat.

Stare de conservare: uzată din circulație, prezintă o perforație.



21. Nominal: as

Axa: 6; D: 26 6 X 26,4 mm; G: 6,54 g.

Monetărie: Roma

Datare: după anul 141 p.Chr.

Avers: DIVA FAV[stina]

Bustul Faustinei I, drapat, spre dreapta

Revers: legendă ilizibilă

Ceres șade spre dreapta, ține în mâna dreaptă spicele de grâu și în cea stângă, torța.

Catalog: RIC III, nr. 1170, p. 167.

Nr. inv. 9047

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2021, str. Victor Hugo, nr. 14, M.7.

Stare de conservare: uzată, arsă, revers aproape ilizibil.

ANTONINVS PIVS: MARCVS AVRELIVS (Caesar, 139-161 p.Chr.)



22. Nominal: as

Axa: 6; D: 24,1 X23 mm; G: 8,67 g.

Monetărie: Roma

Datare: 145 p.Chr.

Avers: [aurelius caesar aug f ii cos ii]

Capul lui Marcus Aurelius spre dreapta.

Revers: [h]ILA[RITAS], S-C, în câmp.

Hilaritas stă spre stânga, ține în mâna dreaptă o lungă frunză de palmier și în cea stângă, cornul abundenței.

Catalog: RIC III, nr. 1260, p. 176

Nr. inv. 9155

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2022, str. Barbu Catargiu, nr. 21, din strat.

Stare de conservare: uzată, avers ilizibil.



23. Nominal: as

Axa: 12; D: 26,4 X 25 mm; G: 8,95 g.

Monetărie: Roma

Datare: 145 p.Chr.

Avers: AVRELIVS CAES – AR AVG P [ii f cos ii]

Capul lui Marcus Aurelius spre dreapta.

Revers: [vota pvb]LI – C - A, S-C, în câmp.

Marcus Aurelius și Faustina II stau față în față și își împreunează mâinile; între ei, în spate, Concordia, stă spre dreapta

Catalog: RIC III, nr. 1269, p. 177.

Nr. inv. 9017

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2017, str. Izvorului, nr. 59F, M.5.

Stare de conservare: bună.



24. Nominal: dupondius

Axa: 12; D: 22,2 X 21,9 mm; G: 9,34 g.

Monetărie: Roma

Datare: 155-156 p.Chr.

Avers: legendă ilizibilă

Capul lui Marcus Aurelius, radial, spre dreapta.

Revers: legendă ilizibilă

Minerva șade spre dreapta, ține mâna dreaptă deasupra capului și în mâna stângă ține sulița.

Catalog: RIC III, nr. 1331, p. 185

Nr. inv. 9063

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Gustave Flaubert, nr. 27, M.11.

Stare de conservare: uzată.

MARCVS AVRELIVS (Augustus, 161-180 p.Chr.)



25. Nominal: dupondius

Axa: 7; D: 23,8 X 23,5 mm; G: 7,77 g.

Monetărie: Roma

Datare: dec. 164-august 165 p.Chr.

Avers: [m avrel antoninvs avg armeniacvs p m]

Capul lui Marcus Aurelius, radial, spre dreapta.

Revers: [liberal avg tr p xix imp ii cos iii], [s-c], în câmp

Liberalitas stă spre stânga, ține în dreaptă *abacus* și în mâna stângă cornul abundenței.

Catalog: RIC III, nr. 893, p. 283.

Nr. inv. 9045

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2021, str. George Sand, nr. 12, M.7.

Stare de conservare: uzată, arsă, legende ilizibile.



26. Nominal: as

Axa: 12; D: 26,1 X 25,4 mm; G: 10,93 g.

Monetărie: Roma

Datare: 166 p.Chr.

Avers: [m av]REL ANTONINVS AVG

Capul lui Marcus Aurelius, laureat, spre dreapta.

Revers: VOTA DEC ANN SVSC TR [p xx imp iii] COS III

Marcus Aurelius, stă spre stânga, face libații cu *patera* în mâna dreaptă la tripod.

Catalog: RIC III, nr. 944, p. 288, dar as și nu dupondius

Nr. inv. 9052

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2018, str. George Sand, nr. 6, M.34.

Stare de conservare: bună, avers uzat din timpul circulației.



27. Nominal: sestert

Axa: 12; D: 29, 1 mm; G: 21,84 g.

Monetărie: Roma

Datare: dec. 168-dec. 169 p.Chr.

Avers: M ANTONINVS AVG TR P XXIII

Capul lui Marcus Aurelius, laureat, spre dreapta

Revers: [s]ALVTI AV[g cos i]II, S-C, în câmp

Salus stă spre stânga, hrănește din *patera* în mâna dreaptă șarpele încolăcit pe altar și ține în mâna stângă sceptru.

Catalog: RIC III, nr. 964, p. 290

Nr. inv. 9043

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Gustave Flaubert, nr. 21, din strat.

Stare de conservare: bună, revers puțin tocit.



28. Nominal: AE provincial

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”²⁷⁵

Axa: 3; D: 24 X 23 mm; G: 9,66 g.

Monetărie: Macedonia

Datare: 161-180 p.Chr.

Avers: [KAI]CAP [ANTΩNINOC]

Capul lui Marcus Aurelius, laureat, spre dreapta

Revers: KOINON MAKΔONΔN]

Trăznet înaripat.

Catalog: cf. Moushmov, nr. 5889²⁷

Nr. inv. 9018

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2017, str. Victor Hugo, nr. 8, M.6.

Stare de conservare: bună.



29. Nominal: AE provincial

Axa: 3; D: 26,8 X 25,9 mm; G: 10,96 g.

Monetărie: Macedonia

Datare: 161-180 p.Chr.

Avers: KAICAP ANTΩNINOC

Capul lui Marcus Aurelius, laureat, spre dreapta

Revers: KOINON MAKΔONΔN

Trăznet înaripat.

Catalog: cf. Moushmov, nr. 5889²⁸

Nr. inv. 9044

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Gustave Flaubert, nr. 25, din strat.

Stare de conservare: bună.

²⁷https://www.wildwinds.com/coins/ric/marcus_aurelius/_macedonia_AE24_Moushmov_5889.jpg

²⁸https://www.wildwinds.com/coins/ric/marcus_aurelius/_macedonia_AE27_Moushmov_5889.jpg

MARCVS AURELIVS: FAVSTINA II (Augusta)

30. Nominal: as

Axa: 12; D: 26 X 25,1 mm; G: 8,59 g.

Monetărie: Roma

Datare: înainte de 176 p.Chr.

Avers: [favstina avgv]STA

Bustul Faustinei II, drapat, spre dreapta

Revers: [diana] LVCIF, S-C, în câmp

Diana stă spre stânga și ține o torță luminată cu ambele mâini.

Catalog: RIC III, nr. 1629, p. 344.

Nr. inv. 9048

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2018, str. Izvorului, nr. 35, M.18.

Stare de conservare: afectată termic, dar lizibilă în mare parte.



31. Nominal: sestert

Axa: 6; D: 30,5 X 29,8 mm; G: 28,22 g.

Monetărie: Roma

Datare: înainte de 176 p.Chr.

Avers: FAVSTINA AVGVSTA

Bustul Faustinei II, cu diademă, spre dreapta

Revers: V[envs felix], [s]-C, în câmp

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”277

Venus șade spre stânga, ține în mâna dreaptă pe Victoria și în mâna stângă sceptru.

Catalog: RIC III, nr. 1686, p. 348.

Nr. inv. 9046

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Victor Hugo, nr. 27, M.5.

Stare de conservare: bună, uzată din circulație.

COMMODOVS (177-192 p.Chr.)



32. Nominal: sestert

Axa: 6; D: 29,9 X 27,4 mm; G: 19,17 g.

Monetărie: Roma

Datare: 183 p.Chr.

Avers: M COMMODOVS [ant]ONINVS AVG PIVS

Capul lui Commodus, laureat, spre dreapta

Revers: [tr p viii imp vi cos iii pp], S-C, în câmp

Felicitas stă spre stânga, ține în mâna dreaptă *caduceus* și în mâna stângă cornul abundenței.

Catalog: RIC III, nr. 370, p. 410

Nr. inv. 9050

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2021, str. George Sand, nr. 29A, M.14.

Stare de conservare: bună, revers mai uzat din circulație.

SEPTIMIUS SEVERVS: GETA (Caesar, 198-209 p.Chr.)

33. Nominal: denar

Axa: 6; D: 19,6 X 19,1 mm; G: 3,29 g.

Monetărie: Roma

Datare: 203-208 p.Chr.

Avers: P SEPTIMIUS GETA CAES

Bustul lui Geta, drapat, cu capul descoperit, spre dreapta.

Revers: PONTIF COS

Minerva, cu coif, drapată, stă spre stânga, se sprijină pe scut cu mâna dreaptă și ține sulița în mâna stângă.

Catalog: RIC IV/1, nr. 34b, p. 318

Nr. inv. 9051

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Gustave Flaubert, nr. 19, din strat.

Stare de conservare: bună.

SEVERVS ALEXANDER (222-235 p.Chr.)

34. Nominal: as

Axa: 12; D: 26,2 X 25,8 mm; G: 13,14 g.

Monetărie: Roma

Datare: 222-231 p.Chr.

Avers: IMP CAES M AVR SEV ALEXANDER AVG

Bustul lui Severus Alexander, laureat, drapat și cu cuirasă, spre dreapta

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”279

Revers: FIDES MI - LITVM, S-C, în câmp

Fides stă frontal, cu capul spre stânga și ține în fiecare mână câte un stindard militar.

Catalog: RIC IV/2, nr. 554, p. 114

Nr. inv. 9055

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Victor Hugo, nr. 27, M.12.

Stare de conservare: bună.



35. Nominal: as

Axa: 12; D: 27,2 X 26,4 mm; G: 7,84 g.

Monetărie: Roma

Datare: 231-235 p.Chr.

Avers: IMP ALEXAN – DER PIVS AVG

Capul lui Severus Alexander, laureat, spre dreapta, cu umărul stâng ușor drapat. Revers: PROVIDENTA AVG, S-C, în câmp

Providența stă frontal, cu capul spre stânga, ține în mâna dreaptă spicele de grâu, deasupra unui *modius* și în mâna dreaptă cârma.

Catalog: RIC IV/2, nr. 647, p. 121

Nr. inv. 9054

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2021, str. George Sand, nr. 29A, M.4.

Stare de conservare: bună.

MAXIMINVS I (235-238 p.Chr.)

36. Nominal: as

Axa: 12; D: 26,7 X 26,5 mm; G: 7,14 g.

Monetărie: Roma

Datare: 235-236 p.Chr.

Avers: IMP MAXIMINVS PIVS AVG

Bustul lui Maximinus I, laureat, drapat și cu cuirasă, spre dreapta

Revers: FIDES MI - LITVM, S-C, în câmp

Fides stă frontal, cu capul spre stânga și ține în fiecare mână câte un stindard militar.

Catalog: RIC IV/2, nr. 45, p. 144.

Nr. inv. 9057

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2018, str. Izvorului, nr. 35, M.13.

Stare de conservare: bună, uzată din timpul circulației.

GORDIAN III (238-244 p.Chr.)

37. Nominal: as

Axa: 12; D: 25,2 X 24,7 mm; G: 8,90 g.

Monetărie: Roma

Datare: 238-239 p.Chr.

Avers: [i]MP CAES M ANT GORDIANVS AVG

Bustul lui Gordian III, drapat, laureat și cu cuirasă, spre dreapta.

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”281

Revers: PRO - VI[dentia avg]

Providenția stă frontal, cu capul spre stânga, ține globul în mâna dreaptă și sceptru în cea stângă.

Catalog: RIC IV/3, nr. 257a, p. 43

Nr. inv. 9059

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2018, str. George Sand, nr. 6, M.92.

Stare de conservare: uzată.



38. Nominal: as

Axa: 12; D: 23, 8 X 23,7 mm; G: 10,20 g.

Monetărie: Roma

Datare: 240 p.Chr.

Avers: IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG

Bustul lui Gordianus III, laureat și drapat, spre dreapta

Revers: VIRTVS AVG, S-C, în câmp

Virtus stă spre stânga, ține în mâna dreaptă ramura și în cea stângă sulița; la picioare, un scut.

Catalog: RIC IV/3, nr. 293b, p. 47.

Nr. inv. 9058

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2018, str. George Sand, nr. 15, M.1.

Stare de conservare: bună.



39. Nominal: AE provincial

Axa: 6; D: 22,8 X 22,3 mm; G: 6,25 g.

Monetărie: Nicaea, BIRTHANIA

Datare: 238-244 p.Chr.

Avers: [M ANT ΓO] PΔIANOC AY[Γ]

Bustul lui Gordian III, cu capul radial, spre dreapta.

Revers: [NIKAI]E Ω N

Atena stă frontal, cu capul spre stânga, ține în mâna dreaptă *patra* și în cea stângă, sulita invers.

Catalog: cf. Mionnet, nr. 852²⁹

Nr. inv. 9060

Loc de proveniență: Dealul Furcilor-„Podei”, 2018, str. Izvorului, f.n., M.2.

Stare de conservare: bună, uzată din timpul circulației.

PHILIPPVS I (244-249 p.Chr.)



40. Nominal: AE provincial (dupondius)

Axa: 7; D: 20,2 X 19,1 mm; G: 4,15 g.

Monetărie: Dacia

Datare: 246-247 p.Chr.

Avers: IMP M IVL PHILIPPVS AVG

Bustul lui Phillipus I, cu capul radial, drapat și cu cuirasă, spre dreapta.

Revers: PROVINCIA DACIA, AN I, în exergă.

Dacia stă spre stânga, ține în mâna dreaptă o sabie curbată și în cea stângă, vexillum cu marca DF; la picioare, în partea dreaptă, leul, iar în partea stângă, acvila.

Catalog: cf. AMNG 2³⁰

Nr. inv. 9061

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2018, str. George Sand, nr. 15, M.1.

²⁹ https://www.wildwinds.com/coins/ric/gordian_III/_nicaea_AE23_Mionnet_852.jpg

³⁰ https://www.wildwinds.com/coins/ric/philip_I/_dacia_AMNG_2.txt

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”283

Stare de conservare: bună.

MONEDE INCERTE

TRAIAN



41. Nominal: as

Axa: 6; D: 25,7 X 25,1 mm; G: 8,12 g.

Datare: 103-111 p.Chr.

Avers: legendă ilizibilă

Capul lui Traian, drapat, spre dreapta.

Revers: ilizibil

Nr. inv. 9065

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2021, str. George Sand, nr. 27, M.6.

Stare de conservare: arsă, aproape ilizibilă.



42. Nominal: as

Axa: -; D: 27,8 X 25,6 mm; G: 5,01 g.

Datare: 103-111 p.Chr.

Avers: legendă ilizibilă

Capul lui Traian, drapat, spre dreapta.

Revers: ilizibil

Nr. inv. 9030

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2019, str. Izvorului, nr. 63, M.4.
Stare de conservare: puternic arsă, aproape ilizibilă.

HADRIAN



43. Nominal: as
Axa: 6 D: 26 X 25,5 mm; G: 11,56 g.
Monetărie: Roma
Dată: 125-128 p.Chr.
Avers: [hadrianvs avgvstvs]
Capul lui Hadrian, laureat, spre dreapta.
Revers: ilizibil.
Nr. inv. 9154
Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2023, str. Gustave Flaubert, nr. 13, M.8.
Stare de conservare: uzată, arsă, aproape ilizibilă.



44. Nominal: as
Axa: 5; D: 26,1 X 25,1 mm; G: 6,56 g.
Monetărie: -
Dată: 117-138 p Chr.
Avers: legendă ilizibilă
Capul lui Hadrian, laureat, spre dreapta.
Revers: ilizibil

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”285

Nr. inv. 9031

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Victor Hugo, nr. 12, din strat.

Stare de conservare: tocită, arsă, aproape ilizibilă.



45. Nominal: AE provincial

Axa: 12?; D: 24,8 X 23,9 mm; G: 7,70 g.

Monetărie: -

Datare: -

Avers: legendă ilizibilă

Capul lui Hadrian, laureat, spre dreapta.

Revers: ilizibil

Nr. inv. 9032

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2018, str. Izvorului, nr. 35, M.18.

Stare de conservare: arsă, aproape ilizibilă.



46. Nominal: as

Axa: -; D: 25,2 X 24,3 mm; G: 7,82 g.

Monetărie:

Datare:

Avers: legendă ilizibilă.

Capul lui Hadrian, laureat, spre dreapta.

Revers: ilizibil

Nr. inv. 9033

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2021, str. Victor Hugo, nr. 14, M.8.

Stare de conservare: arsă, aproape ilizibilă.

ANTONINVS PIVS



47. Nominal: as

Axa: 6; D: 28,2 X 27,6 mm; G: 12,25 g.

Monetărie: Roma

Datare: 138-161 p.Chr.

Avers: legendă ilizibilă

Capul lui Antoninus Pius, laureat, spre dreapta.

Revers: ilizibil

Nr. inv. 9034

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Victor Hugo, nr. 27, M.2.

Stare conservare: uzată, arsă.



48. Nominal: dupondius

Axa: 6; D: 24,8 X 23,1 mm; G: 7,85 g.

Datare: 138-161 p.Chr.

Avers: legendă ilizibilă.

Capul lui Antoninus Pius, radial, spre dreapta.

Revers: ilizibil

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”287

Nr. inv. 9049

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2021, str. Victor Hugo, nr. 14, M.8.

Stare conservare: uzată, arsă, revers ilizibil.

ANTONINVS PIVS: FAVSTINA I (Augusta)



49. Nominal: as

Axa: 7; D: 25,1 X 24,1 mm; G: 8,42 g.

Monetărie: Roma

Datare: după anul 141 p.Chr.

Avers: legendă ilizibilă

Bustul Faustinei I, drapat, spre dreapta.

Revers: ilizibil

Catalog: -

Nr. inv. 9015

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2017, str. Izvorului, nr. 5B, M.1.

Stare de conservare: uzată, revers ilizibil.

MARCVS AVRELIVS (Augustus)?



50. Nominal: as

Axa: 12; D: 26,6 X 25,7 mm; G: 13,80 g.

Datare: 161-180 p.Chr.

Avers: legendă ilizibilă.

Capul lui Marcus Aurelius, drapat, spre dreapta.

Revers: ilizibil

Nr. inv. 9056

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2019, str. George Sand, nr. 6A, M.1.

Stare de conservare: arsă, aproape ilizibilă.

MARCVS AURELIVS: FAVSTINA II (Augusta)?



51. Nominal: as

Axa: 3; D: 25,3 X 24,9 mm; G: 6,15 g.

Monetărie: -

Datare: -

Avers: legendă ilizibilă

Bustul Faustinei II, drapat, spre dreapta

Revers: ilizibil

Nr. inv. 9192

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2024, str. George Sand, nr. 4, M.2.

Stare de conservare: puternic arsă, ilizibilă.

ELAGABAL: IVLIA MAESA?



52. Nominal: AE provincial?

Axa: 6; D: 27,2 X 26,8 mm; G: 10,38 g.

Monetărie: -

Datare: 218-222 p.Chr.

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”289

Avers: legend ilizibilă

Bustul Iuliei Maesa, drapat, spre dreapta.

Revers: ilizibil

Nr. inv. 9158

Loc de proveniență: Dealul Furcilor -, „Podei”, 2022, str. Barbu Catargiu, nr. 21, M.3.

Stare de conservare: arsă, aproape ilizibilă.

SEVERUS ALEXANDER?



53. Nominal: AE provincial

Axa: 6; D: 25,5 X 24,2 mm; G: 6,02 g.

Avers: legendă ilizibilă

Capul lui Severus Alexander, drapat și laureat, spre dreapta.

Revers: ilizibil

Nr. inv. 9053

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2020, str. Victor Hugo, nr. 27, M.5.

Stare de conservare: arsă, aproape ilizibilă.



54. Nominal: AE provincial?

Axa: -; D: 22,6 X 21 mm; G: 3,58 g.

Monetărie:

Datare: sec. III p.Chr.

Avers: legendă ilizibilă

Capul lui Severus Alexander, laureat, spre dreapta.

Revers: ilizibil

Nr. inv. 9067

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2021, str. Victor Hugo, nr. 14, M.9.

Stare de conservare: ilizibilă, puternic arsă.

GORDIAN III/PHILLIPVS I?



55. Nominal: AE provincial³¹

Axa: 6; D: 20,5 X 19,5 mm; G: 3,48 g.

Monetărie: Deultum, Tracia?

Datare: 238-244 p.Chr.

Avers: legendă ilizibilă

Bustul lui Gordian III?, radial, drapat, spre dreapta.

Revers: legendă ilizibilă

Athena? înaintează spre stânga, cu mâna dreaptă ține sulița în poziție de aruncare și în mâna stângă scutul, pe braț?

Catalog: cf. Verbanov, 2730?

Nr. inv. 9066

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2021, str. George Sand, nr. 25, din strat.

Stare de conservare: uzată, arsă, aproape ilizibilă.

³¹ https://www.wildwinds.com/coins/ric/gordian_III/_deultum_Varbanov_2730_corr.txt

MONEDE NEIDENTIFICATE



56. Nominal: as

Axa: -; D: 25,8 X 24,2 mm; G: 2,84 g.

Monetărie:

Datare: sec. II-III p.Chr.

Avers: ilizibil

Revers: ilizibil

Nr. inv. 9019

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2017, str. Izvorului, nr. 46, M.10.

Stare de conservare: ilizibilă, puternic arsă.



57. Nominal: as

Axa: -; D: 26,1 X 25,8 mm; G: 5,46 g.

Datare: sec. II p.Chr.

Avers: Cap spre stânga

Revers: ilizibil

Nr. inv. 9068

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, str. Victor Hugo, nr. 12, din strat.

Stare de conservare: ilizibilă, puternic arsă.



58. Nominal: as/dupondius

Axa: -; D: 27,8 X 27,6 mm; G: 8,41 g.

Datare: sec. II-III p.Chr.

Avers:/Revers: ilizibile

Nr. inv. 9069

Loc de proveniență Dealul Furcilor - „Podei”, 2019, str. Izvorului, nr. 63, M.12.

Stare de conservare: ilizibilă, puternic arsă.



59. Nominal: as/dupondius

Axa: -; D: 25,4 X 23 mm; G: 6,72 g.

Datare: sec. II-III p.Chr.

Avers:/Revers: ilizibile

Nr. inv. 9160

Loc de proveniență: Dealul Furcilor - „Podei”, 2022, str. George Sand, nr. 11, M.5.

Stare de conservare: ilizibilă, puternic arsă.

Izvoarele literare antice despre mitul lui Charon și descoperiri arheologice de morminte cu depunere de monedă. Informații generale

În majoritatea religiilor antice, de la cele ale Orientului și Indiei până la cele mediteraneene, ideea că sufletul continuă să existe după moarte, traversând o altă dimensiune a realității, constituia un principiu esențial. O astfel de viziune este profund înrădăcinată în tradiția spirituală a popoarelor indo-europene.

Moartea a reprezentat, pentru om, un mister profund, greu de înțeles pentru o lungă perioadă de timp. De cele mai multe ori, ea era percepută ca un fenomen inevitabil, dar era însoțită de opoziție și teamă, generate de atașamentul profund față de viață. În imaginarul colectiv, viața era văzută ca un drum nesfârșit, iar moartea ca o trecere spre o altă etapă a existenței.

Astfel s-a conturat credința într-o „lume de dincolo”, un tărâm paralel, accesibil doar printr-o călătorie simbolică și inițiativă, ce marca trecerea sufletului către o nouă existență. Pentru a înlesni acest parcurs esențial, comunitățile antice au creat ritualuri funerare complexe, menite să însoțească sufletul în drumul său și să-i faciliteze integrarea în noua existență³².

În cadrul concepției religioase romane, la fel ca în alte tradiții indo-europene, trecerea către lumea de dincolo era înțeleasă ca un proces compus din trei etape majore: desprinderea de lumea celor vii, pregătirea pentru o nouă formă de existență și integrarea în comunitatea celor morți³³.

Pentru o mare parte a populațiilor preistorice și antice, mormântul era perceput nu doar ca un loc de odihnă eternă, ci ca o adevărată locuință a defunctului, comparabilă în importanță cu spațiul pe care acesta îl ocupase în timpul vieții. Această concepție a determinat o atenție deosebită acordată amenajării funerare, indiferent dacă era vorba despre o simplă groapă, o construcție de piatră sau un sarcofag elaborat.

În ceea ce privește inventarul funerar, se obișnuia ca, alături de îmbrăcăminte și încălțăminte, să fie depuse o serie de obiecte considerate necesare pentru viața de apoi sau cu rol simbolic. Printre cele mai frecvente apar opaițele, cel mai probabil menite să lumineze drumul sufletului în călătoria sa spre lumea de dincolo. De asemenea, erau depuse vase ceramice sau metalice, folosite pentru ofrande alimentare³⁴, precum și diverse obiecte de podoabă - cercei, inele, pandantive sau ace de păr, alături de piese de port, cum sunt fibulele, măregele sau alte accesorii vestimentare. Acestea li se adăugau piese de port, cum sunt fibulele, măregele și alte accesorii vestimentare. Inventarul era completat adesea de obiecte de toaletă (oglinzi, recipiente din sticlă pentru parfumuri și uleiuri), instrumente de uz casnic (ace de cusut din os sau bronz), instrumentar medical,

³² Bența 2007, p. 137.

³³ Bența 2007, p. 138.

³⁴ Pîslaru, Bărbulescu 2003, p. 19-28.

arme și piese de echipament militar, dar și obiecte asociate activității intelectuale, cum ar fi călimări, *stylus*-uri, plăcuțe cerate sau tipare. În unele morminte apar și statuete, probabil cu funcție votivă sau protectoare, întregind astfel imaginea unei lumi de apoi în care defunctul își continua existența, înzestrat cu tot ceea ce i-a fost necesar și în viața pământească³⁵.

La greci, iar mai târziu și la romani, a apărut practica depunerii în morminte a așa-numitului „obol al lui Charon”, moneda cu care sufletul defunctului trebuia să plătească trecerea peste râul Styx, ghidat de luntrașul infernului³⁶.

Această tradiție funerară, cu puternice conotații simbolice, este atestată pe teritoriul actual al României încă din secolul al V-lea a.Chr., deși prezența sa este variabilă în timp și spațiu, înregistrând perioade de întrerupere mai lungi sau mai scurte³⁷.

Acest obicei al depunerii de monede în morminte a fost larg răspândit în întreg spațiul mediteranean și se înscrie într-un fenomen religios și cultural mai amplu, legat de credința în supraviețuirea sufletului și de necesitatea unei tranziții rituale către o altă lume³⁸.

Ritualul depunerii monedei în context funerar este atestat atât în sursele literare greco-romane, cât și prin descoperirile arheologice din întreaga spațiu mediteranean. Cea mai timpurie mențiune a „obolului lui Charon” datează din secolul al V-lea a.Chr.³⁹, iar tradiția a fost preluată de romani, persistând în forme variate până târziu în epoca imperială. Prezența constantă a monedelor în morminte reflectă o practică larg răspândită, cu funcții legate de trecerea în „lumea de dincolo”. Dacă inițial moneda era plasată în gura defunctului, ulterior locul depunerii s-a modificat, fără a pierde funcția rituală. Din analiza surselor cu privire la acest mit se constată prezența constantă a unor aspecte fundamentale ale luntrașului Charon: rolul său de călăuzitor al sufletelor, necesitatea plății simbolice și legătura dintre monedă și tranzitul spre lumea cealaltă. Aceste elemente esențiale apar într-o formă sau alta în literatura greacă și romană, dar și în practicile funerare atestate arheologic. Persistența motivului sugerează o percepție înrădăcinată asupra morții și a călătoriei sufletului, care a supraviețuit în mentalul colectiv timp de secole⁴⁰.

Depunerea de monede în contexte funerare este adesea interpretată de arheologi prin prisma mitului „obolului lui Charon”. Totuși, chiar și în lumea

³⁵ Bența 2007, p. 140.

³⁶ Bența 2007, p. 143.

³⁷ Sonoc 2007, p. 9.

³⁸ Bența 2007, p. 144.

³⁹ Pișlaru 2003, p. 47.

⁴⁰ Alföldy-Găzdac 2009, p. 73.

greco-romană, unde figura mitologică a lui Charon era bine cunoscută⁴¹, este foarte probabil ca semnificația acestor depuneri să fi depășit simpla funcție de „taxă” pentru trecerea sufletului către „lumea de dincolo”. Monedele puteau avea un rol simbolic mult mai amplu, influențat de factori locali, superstiții personale, norme sociale sau chiar tendințe culturale ale epocii⁴².

Din păcate, sursele literare nu prezintă alte explicații privind prezența monedelor în morminte, în afară de cea legată de plata luntrașului Charon, ceea ce indică faptul că acest mit era deja bine înrădăcinat și larg răspândit în imaginarul funerar al lumii mediteraneene⁴³. În schimb, descoperirile arheologice relevă o practică mult mai diversificată, care depășește cadrul strict mitologic și sugerează funcții simbolice și ritualice mai ample.

Prezența monedelor în contexte funerare este documentată pe un areal extins, din Egipt până în provinciile occidentale și dunărene ale Imperiului Roman. Deși manifestate cu variații locale, aceste practici păstrează o funcție simbolică esențială ce reflectă tradiția clasică a „obolului lui Charon”, ca parte integrantă a echipării rituale a defunctului pentru trecerea în lumea de dincolo⁴⁴.

Durabilitatea acestei tradiții în diverse spații culturale, cu adaptări locale, indică o continuitate a practicii de depunere de monedă în morminte până în epoca modernă, chiar și în absența unei justificări explicite. În lumea creștină, semnificația inițială a fost înlocuită sau reinterpretată, moneda devenind un mijloc de plată pentru „vămile văzduhului” sau ofrandă pentru trecerea în „lumea de dincolo”. Astfel, moneda funerară devine un element definitoriu al unei tradiții care a supraviețuit mitului însuși, adaptându-se noilor cadre religioase și culturale⁴⁵.

În multe regiuni, inclusiv în spațiul românesc, se mai obișnuiește plasarea unor bani în sicriu sau deasupra decedatului. Această continuitate evidențiază forța tradiției și persistența unor credințe legate de trecerea în „lumea de dincolo”⁴⁶.

Câteva considerații cu privire la depunerea monedelor în complexe funerare din necropola romană de pe Dealul Furcilor „Podei”

Situată la limita de sud-vest a orașului Alba Iulia, cea mai importantă necropolă a centrului urban Apulum a fost ocolită de intervențiile edilitare majore din perioada comunistă, fiind afectată doar de activitățile agricole care, de-a lungul timpului, au provocat deranjări parțiale ale stratigrafiei și dislocări ale unor

⁴¹ Bența 2007, p. 143.

⁴² Alföldy-Găzdac 2009, p. 74.

⁴³ Alföldy-Găzdac 2009, p. 68.

⁴⁴ Bența 2007, p. 150.

⁴⁵ Sonoc 2007, p. 15.

⁴⁶ Bența 2007, p. 148-151.

elemente ce aparțineau unor complexe funerare. Mai mult, expansiunea urbanistică și interesele edilitare din zonă, intensificate după anul 2000, au condus la creșterea numărului cercetărilor arheologice preventive care au avut ca rezultate identificarea unui număr considerabil de morminte, atât de înhumație, cât și de incinerare, precum și documentarea unor noi descoperiri numismatice.

Necropola de pe Dealul Furcilor - „Podei” a fost cunoscută încă din secolul al XIX-lea, primele cercetări arheologice în zonă fiind întreprinse de Adalbert Cserni, între anii 1894 și 1908, în partea de sud a acestui platou. Rezultatele acestor investigații sunt remarcabile: au fost descoperite numeroase morminte, inclusiv sarcofage din piatră, iar printre piesele de inventar funerar se numără și monede. Totuși, din cauza informațiilor incerte pe care le deținem despre săpăturile sale, acest lot nu a fost inclus în analiza de față. Atât complexele funerare, cât și monedele prezentate aici provin exclusiv din cercetările arheologice desfășurate între 1956 și 2024.

Astfel, de-a lungul timpului, cercetările arheologice sistematice și preventive desfășurate în necropola de pe Dealul Furcilor - „Podei” (campaniile din anii 1956-1958, 1970-1971, 1995-2024) au avut ca rezultat descoperirea și documentarea a 2058 morminte, fiind identificate 265 de monede. Frecvența depunerii de monedă în morminte, de aproximativ 12,87%, se încadrează în valorile atestate pentru practicile funerare romane din provincii⁴⁷, reflectând caracterul selectiv al ofrandelor monetare și variabilitatea acestora în funcție de factori socio-economici și culturali, prin urmare un obicei normal, în care moneda, cu rol de obol, era prezentă în această comunitate, dar nu generalizată (**Fig. 14**).

Monedele descoperite atât în morminte, cât și în afara lor (în stratul dintre complexele funerare) sunt reprezentate în principal de piese cu emisie regulată (ași, dupondii și monede de tip *AE* provincial), alături de un număr mai redus de denari și sesterți, monede cu valoare nominală mai ridicată. Astfel cele mai numeroase monede identificate în necropola Dealul Furcilor - „Podei”, din anul 1956 și până în prezent, sunt reprezentate prin 168 de așa, 30 de *AE* prov., 24 de denari, 19 dupondii, 12 sesterți și 12 piese neidentificabile (ași/dupondii) (**Fig. 15**).

Din punct de vedere cronologic, cea mai timpurie monedă identificată într-unul din mormintele cercetate în decursul acestor campanii arheologice, este un as emis de împăratul Augustus (anul 6 p.Chr.), iar cea mai târzie, 1 *AE* prov. bătut în timpul lui Phillip II (anii 246-247 p.Chr.). Cele mai multe dintre aceste piese acoperă un interval cuprins între sfârșitul secolului I p.Chr. și începutul secolului III p.Chr. Prezența scăzută de monedă din a doua jumătate a secolului

⁴⁷ Sonoc 2007, p. 18.

III p.Chr., poate fi explicată de criza economică legată de căderea Severilor și instaurarea anarhiei militare după anul 235 p.Chr.⁴⁸.

Cele mai multe monede au fost emise în timpul împăratului Antoninus Pius (80 de piese), urmate de cele bătute în timpul împăratului Hadrian (47 de piese), apoi Severus Alexander (26 de piese), Traian și Marcus Aurelius (19 piese fiecare), Septimius Severus (17 piese), Domițian (șapte piese), Vespasian (șase piese), Caracalla, Gordian III și Elagabal (câte cinci piese fiecare), Commodus și Philipp II (câte două piese fiecare), Augustus, Caligula, Nero, Nerva, Maximinus I Thrax (cu câte o piesă fiecare) (**Fig. 16**).

Numărul mare de ași, monede cu valoare nominală redusă, descoperite în morminte susține ipoteza că aceste piese au fost depuse cu o funcție rituală bine definită, corespunzând rolului clasic de „obol al lui Charon”⁴⁹ (**Fig 15**).

Prezența în număr semnificativ a monedelor de tip *AE* provinciale în necropola de la Apulum reflectă nu doar circulația monetară, ci și dinamica intensă a schimburilor de bunuri și de persoane dintre acest important centru urban al Daciei romane și alte regiuni ale Imperiului⁵⁰. Această diversitate a emisiunilor monetare provinciale sugerează existența unor legături comerciale, sociale și administrative bine întărite, ilustrând astfel, integrarea profundă a orașului în rețelele economice și culturale ale lumii romane (**Fig 15**).

Monedele surprinse în mormintele de incinerare pot fi împărțite în două categorii: piese nearse, aflate într-o stare bună de conservare și piese afectate de ardere intensă. Cele din prima categorie au fost depuse, alături de alte obiecte, fie în groapă simplă, fie într-o groapă supusă unei arderi ritualice, după săparea și amenajarea spațiului funerar. Monedele arse, în schimb, au fost plasate pe rugul funerar și au fost supuse procesului de incinerare împreună cu defunctul. Gradul ridicat de afectare termică al acestor exemplare indică o intenționalitate clară a arderii, bine stabilită în ritualul funerar, și nu rezultatul unui accident. Acest aspect sugerează un rol simbolic sau apotropaic al monedei în cadrul ceremonialului, dincolo de funcția clasică de „obol”.

Analiza mormintelor de inhumație – fie în groapă simplă, fie în sarcofage din cărămidă sau piatră – în care poziția monedei a putut fi determinată în raport cu scheletul relevă o diversitate considerabilă a locurilor de depunere. Cea mai frecventă localizare este în zona capului, în interiorul cavității bucale (ex.: M.332

⁴⁸ Ota 2008, p. 130.

⁴⁹ Pișlaru 2003, p. 46.

⁵⁰ Sonoc 2007, p. 13.

– sarcofag de cărămidă⁵¹; M.95⁵², M.100⁵³, M.121⁵⁴, M.284⁵⁵, M.301⁵⁶ – gropi simple), dar monedele apar și în proximitatea craniului, fie pe partea dreaptă (M.604⁵⁷ – sarcofag de cărămidă; M.319⁵⁸ – groapă simplă), fie pe partea stângă (M.187⁵⁹, M.654⁶⁰ – ambele înmormântări în groapă simplă), precum și în zona mandibulei (M.404⁶¹ – groapă simplă).

De asemenea, au fost documentate cazuri în care moneda a fost plasată în palmă – stângă (M.18/2018, nr. 45 din catalog) sau dreaptă – ori în regiunea bazinului (M.2/2022, nr. 14 din catalog).

Această variație în poziționarea monedei sugerează nu doar o anumită flexibilitate a gestului ritual, ci și o adaptare treptată a obiceiului în funcție de contexte culturale și religioase diverse. În timp, aceste influențe au contribuit la transformarea atât a semnificației, cât și a modului de aplicare a tradiției legate de „obolul lui Charon”.

Deși inventarele funerare din mormintele cu sarcofage din piatră sau cărămidă includ ocazional monede cu valoare nominală ridicată – denari (cercetare 2006, canalizare⁶², M.3/2013⁶³ sau M.38/2018-nr.10-catalog) sau sestertii, analiza cantitativă arată că majoritatea pieselor monetare depuse în aceste complexe sunt reprezentate de ași și dupondii, monede de circulație comună.

Această disproporție sugerează că, în ciuda statutului social înalt presupus de arhitectura funerară, selecția monetară reflectă o continuitate cu practicile funerare uzuale ale epocii, indicând o aplicare diferențiată, dar nu radical distinctă, a tradiției funerare.

Depunerea de monede cu valoare ridicată poate fi interpretată nu doar ca un indiciu al poziției sociale a defunctului, ci și ca expresie a unui ceremonial funerar elaborat, specific unor familii cu resurse economice consistente, capabile să investească atât în construcția unor morminte durabile, cât și în obiecte de prestigiu.

Dincolo de rolul economic, piesele monetare pot fi văzute ca simboluri ale statutului și identității sociale, reflectând aspirația la o reprezentare postumă

⁵¹ Bolog 2017, p. 59.

⁵² Bolog 2017, p. 30.

⁵³ Bolog 2017, p. 30-31.

⁵⁴ Bolog 2017, p. 32-33.

⁵⁵ Bolog 2017, p. 52.

⁵⁶ Bolog 2017, p. 55.

⁵⁷ Bolog 2017, p. 103.

⁵⁸ Bolog 2017, p. 57-58.

⁵⁹ Bolog 2017, p. 42.

⁶⁰ Bolog 2017, p. 112.

⁶¹ Bolog 2017, p. 72.

⁶² Ota, Bounegru 2008, p. 138-141.

⁶³ Oarga, Bolog 2020, p. 262.

onorantă și la menținerea prestigiului în plan comunitar și spiritual. Depunerea lor într-un cadru arhitectural distinct – cistă sau sarcofag din cărămidă ori piatră – subliniază caracterul ritualic precis al acestui tip de practică funerară⁶⁴.

Depunerea monedelor în context funerar, indiferent de ritul practicat, inhumăție sau incinerăție, reprezintă o practică larg răspândită, dar diferită în expresie și semnificație. În unele cazuri, descoperirea a două monede în același mormânt poate indica un gest ritualic cu o încărcătură simbolică aparte, asociat cu concepțiile despre călătoria sufletului către lumea de dincolo.

O posibilă interpretare este că aceste ofrande monetare erau destinate nu doar luntrașului Charon, cel care asigura traversarea peste Styx, ci și unei alte entități mitologice implicate în trecerea spre tărâmul morților, precum Aeacus, vameșul infernului sau Hermes, în rolul său de călăuzitor al sufletelor spre lumea subpământeană⁶⁵. Astfel, prezența celor două monede nu pare a fi o simplă întâmplare, ci poate reflecta credințe religioase mai complexe, în care fiecare dintre aceste personaje mitologice era simbolic răsplătit printr-o monedă, ca parte integrantă a unui ceremonial funerar complex.

Majoritatea monedelor descoperite provin din inventarul funerar al mormintelor cercetate, cu excepția câtorva exemplare izolate identificate în stratul dintre complexe funerare. Cel mai probabil, aceste piese provin din morminte aflate în apropiere, care au fost jefuite, iar în timpul extragerii obiectelor de valoare, contextul arheologic inițial a fost perturbat, determinând dislocarea monedelor în afara limitelor funerare clare.

O ipoteză alternativă ar putea avea în vedere dinamica internă a necropolei, în sensul că unele complexe funerare se suprapun cronologic și stratigrafic. De asemenea, o serie de morminte, în special cele de incinerăție, situate la adâncimi mai reduse față de cele de inhumăție au fost afectate de lucrările agricole recente, ceea ce ar putea explica prezența unor piese monetare în poziții secundare, în afara contextului funerar primar.

Starea perforată a unor monede descoperite în această necropolă indică folosirea lor ca accesorii vestimentare, în calitate de medalion sau pandantiv sau chiar de decor al harnașamentului, fiind depuse ulterior în morminte fie ca elemente decorative, fie ca obiecte cu valoare simbolică sau specifice unei persoane⁶⁶. Având în vedere contextul funerar și caracterul personal al acestor piese, este posibil ca ele să fi avut și funcție apotropaică⁶⁷, fiind purtate de-a lungul vieții pentru protecție și continuând să însoțească defunctul ca parte a inventarului său ritualic. Majoritatea monedelor perforate surprinse în morminte datează din

⁶⁴ Sonoc 2007, p. 18.

⁶⁵ Alföldy-Găzdac 2009, p. 68.

⁶⁶ Sonoc 2007, p. 10.

⁶⁷ Alföldy-Găzdac 2009, p. 50 (notă de subsol).

secolul I și începutul secolului sec. II p.Chr (as de la Hadrian⁶⁸, dupondius emis de Domițian⁶⁹, dupondius de la Nerva⁷⁰, dupondius de la Traian⁷¹, as de la Hadrian⁷² sau as de la Antoninus Pius - nr. 20-catalog), fiind deja uzate în momentul depunerii. Acestea prezintă urme evidente de circulație îndelungată, ceea ce sugerează că nu mai aveau valoare economică și că, cel mai probabil, au fost reutilizate cu o altă funcție. În acest context, este posibil ca ele să fi fost folosite ca nasturi, pandantive etc.

Prezența monedelor uzate care au fost descoperite în mormintele din această necropolă ne indică faptul că, aceste piese erau acceptate pentru rolul de „obol al lui Charon”. Deci, în funcție de starea socială a defunctului, „obolul lui Charon” putea fi reprezentat, fie printr-o monedă veche, uzată, fie o piesă bună, din punct de vedere al conservării, care era la momentul respectiv în circulație.

Desigur, aceste tradiții nu au fost respectate întotdeauna și uniform în întregul Imperiu Roman. Ele exprimă o anumită viziune asupra morții și a vieții de apoi, specifică societății romane într-un anumit moment istoric, dar aplicarea lor putea varia considerabil: puteau lipsi complet într-o regiune a imperiului, în timp ce în alta erau urmate cu strictețe⁷³.

Primele înmormântări din această necropolă ar putea coincide cu perioada de refacere a obiceiului depunerii în mormânt a „obolului lui Charon”, acesta pierzându-și din intensitate în secolul I p.Chr. Descoperirile de monede din perioada dinastiei Antoninilor (Hadrian-Antoninus Pius), care au fost depuse în complexele funerare din această necropolă, certifică faptul că în secolul II p.Chr., practica depunerii de monedă în mormânt era folosită frecvent⁷⁴, iar Charon era un personaj bine cunoscut în rândul locuitorilor orașului roman Apulum⁷⁵.

Realitățile arheologice, în general, coroborate cu cele numismatice, în particular, oglindesc o imagine coerentă asupra percepției locuitorilor anticului Apulum despre „lumea de dincolo”, în care „obolul lui Charon” apare ca un element larg răspândit în ritualul funerar. Această practică reflectă transmiterea, perpetuarea și de ce nu, preluarea unui comportament funerar de tradiție greco-romană, adaptat diverselor contexte locale din Imperiu⁷⁶.

În necropolele de la Apulum, frecvența monedelor depuse în morminte și varietatea de tipuri ale acestora sugerează nu doar o idee simbolică izolată, ci mai degrabă un element integrat într-un sistem ritualic bine însușit. Chiar dacă

⁶⁸ Oarga, Bolog 2013, p. 211.

⁶⁹ Oarga, Bolog 2020, p. 261.

⁷⁰ Oarga, Bolog 2020, p. 261.

⁷¹ Oarga, Bolog 2020, p. 263.

⁷² Oarga, Bolog 2020, p. 265-266.

⁷³ Ciobanu 2003, p. 3.

⁷⁴ Alföldy-Găzdac 2009, p. 73.

⁷⁵ Alföldy-Găzdac 2009, p. 66.

⁷⁶ Sonoc 2007, p. 11.

explicația mitologică directă s-a alterat în timp, depunerea monedelor în morminte reflectă o practică funerară cu rădăcini în tradiția clasică a obolului lui Charon, având o dublă valență simbolică: ca mijloc de plată pentru trecerea sufletului către lumea de dincolo și ca ofrandă de protecție împotriva forțelor din infern⁷⁷.

Frecvența depunerii de monede în morminte, atestată în numeroase necropole romane, variază considerabil de la un sit la altul, oscilând între maxime de circa 42-50% (Tipasa, Algeria; Ornavasso, Italia) și minime de 9-11% (Ampurias, Hispania; York, Britannia). Se remarcă valori intermediare precum 24% în necropola de epocă flaviană de la Solre-sur-Sambre (Gallia Belgica) sau 29% în situl de la Krefeld-Gellep (Germania). În vestul provinciei Pannonia, necropola de la Aquincum indică un procent de 23,2%, iar în Macedonia, la Apollonia, doar 28 dintre cele 103 morminte cercetate conțineau monede⁷⁸.

În provincia Dacia, asemenea altor regiuni ale Imperiului Roman, practica depunerii de monede în contexte funerare este constant atestată în secolele II-IV⁷⁹ p.Chr., în situri precum Porolissum, Romula, Drobeta, Napoca, Alburnus Maior, Sucidava, Cașolț, Micia, Tibiscum, Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Potaissa etc⁸⁰.

Pentru cealaltă mare necropolă de la Apulum, cea nordică, situația este ușor neclară datorită publicării unui număr prea mic de morminte în raport cu cât s-a cercetat. G. Bounegru realizează două grafice cu situația cunoscută în anul 2017⁸¹. La o primă observație numărul de monede emise în perioada Hadrian – Marcus Aurelius depășește jumătate din totalul descoperirilor. În anul 2024 au fost publicate alte 100 de morminte din aceeași necropolă, iar *obolul lui Charon* este prezent în nouă dintre acestea, observația de mai sus fiind de asemenea valabilă și aici⁸². Publicarea unui număr insuficient de morminte, la fel ca și gradul ridicat de jefuire al celor cunoscute, ar face ca statistica frecvenței de depunere să fie serios viciată, așa că ne vom rezuma doar la comparațiile de mai sus.

Un alt factor relevant poate fi chiar dimensiunea suprafețelor cercetate: numărul mai mare de complexe funerare documentate în necropola de sud (2058 față de 975 în cea de nord) oferă un potențial statistic superior pentru identificarea acestui tip de ofrandă, ceea ce poate influența procentajul observat.

În necropola romană de la Apulum - „Stadion” (zona nordică), cercetările mai vechi au documentat circa 975 de morminte, dintre care în 88 au fost descoperite 97 de monede, corespunzând unui procent de aproximativ 8,5%⁸³. Cercetările arheologice preventive de data recentă au extins acest număr la 1.035

⁷⁷ Găzdac *et alii* 2025, p. 264.

⁷⁸ Bența 2007, p. 149.

⁷⁹ Bența 2007, p. 150.

⁸⁰ Bolog 2017, p. 10-11.

⁸¹ Vezi Bounegru 2017, p. 42-43.

⁸² Plantos *et alii* 2023, p. 218.

⁸³ Inel, manuscris/lucrare de doctorat.

de morminte⁸⁴, însă datele privind monedele descoperite în cadrul acestor noi intervenții nu sunt încă disponibile.

Prin comparație, în necropola sudică Dealul Furcilor – „Podei” au fost documentate până în prezent 2.058 de morminte, în care au fost identificate 265 de monede, ceea ce indică o frecvență de 12,87%. Diferența procentuală dintre cele două necropole reflectă, cel mai probabil, variabilitatea locală a gesturilor funerare, influențate de factori precum statutul social, obiceiurile culturale, dar și gradul de cercetare a fiecărei zone.

În concluzie, Apulum se înscrie într-o tradiție funerară larg răspândită în lumea romană, în care moneda, fie ca ofrandă simbolică, fie ca „obol” pentru Charon, apare cu frecvențe variabile, influențate de factori locali, economici, religioși sau culturali. Atât necropola sudică de pe Dealul Furcilor - „Podei”, cât și cea de nord de la „Stadion” oferă repere valoroase pentru înțelegerea mentalităților funerare din Dacia romană, ilustrând caracterul selectiv, dar profund simbolic al gestului de a depune o monedă în mormânt.

Situația favorabilă a celor două necropole – cu peste 3000 de morminte documentate până în prezent – permite o analiză detaliată și nuanțată a acestor practici. De altfel, necropola sudică continuă să fie supusă frecvent cercetărilor arheologice preventive, ceea ce face probabil ca atât numărul absolut de monede din contexte funerare, cât și frecvența acestora să crească odată cu extinderea investigațiilor asupra întregii arii funerare.

⁸⁴ Bounegru 2017, p. 8.

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei”303



Fig 14

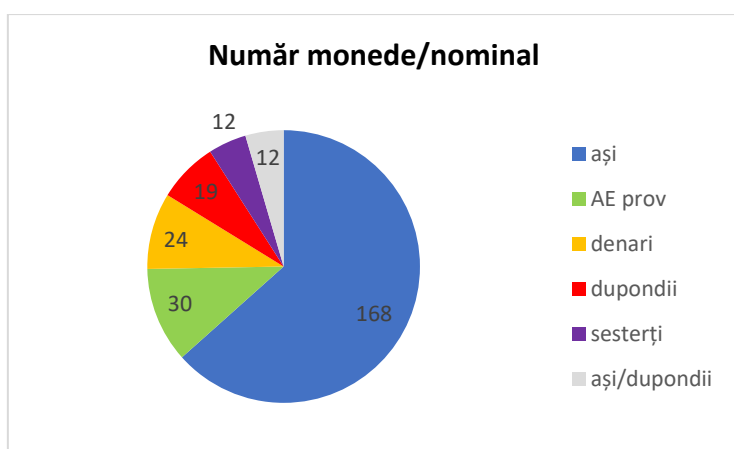


Fig 15

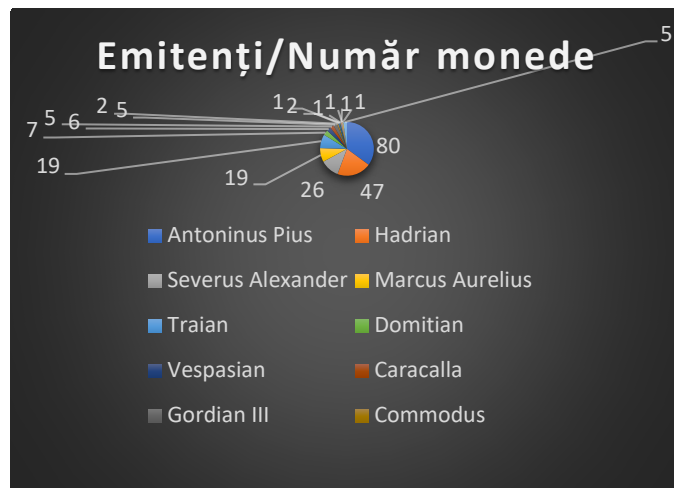


Fig 16

NEW COINS DISCOVERED IN THE ROMAN NECROPOLIS FROM APULUM DEALUL FURCILOR – "PODEI" (CAMPAIGNS OF 2017-2024). SOME CONSIDERATIONS ON COIN DEPOSITIONS IN FUNERARY FEATURES

ABSTRACT

Conducted between 2017 and 2024, at different time intervals, archaeological excavations for discharge of historical findings of some terrains situated in Alba Iulia-Dealul Furcilor, spot "Podei" contributed to the enrichment of the collection of the museum from Alba Iulia with numerous and varied pieces of ceramics, bone, iron, glass, silver, bronze, artefacts such as: hair pins and sewing needles, whole ceramic vessels and restorable, rushlights, jewels and clothing accessories.

708 graves, both of inhumation and cremation, some of these with a rich and varied inventory, were discovered following research of these terrains, between 2017 and 2024. Besides the pieces that formed the funerary inventory, 59 coins were also unearthed, categorised by issuers from emperor Caligula to Philippus I.

In connection with archaeological researches conducted on these terrains between 1956 and 1958 and until currently, 2058 of graves and 256 monetary pieces were discovered, thus a frequency of 12.87%. Frequency of coin deposition in graves in the necropolis from "Podei" illustrates the fact that it subsumes under the attested values for Roman funerary practices from other provinces, reflecting the selective feature of the monetary offerings and their variability according to socio-economic and cultural factors, thus a normal habit, in which the coin, with the role of obol, was present in this community, yet not generalised.

LIST OF ILLUSTRATIONS:

- Fig. 1. Layout plan with the area of the southern necropolis (Google Maps, 2013)
Fig. 2. Layout plan with the area of the southern necropolis (Google Maps, currently)
Fig. 3. Plan with the archaeologically researched surfaces between 2017 and 2024, where coins were noticed
Fig. 4. Chart with the types of graves where coins were unearthed
Fig. 5. Chart with cremation graves where coins were identified
Fig. 6. Chart with inhumation graves where coins were identified
Fig. 7. Inventory deposited beside coin in cremation funerary features
Fig. 8. Inventory deposited beside coin in inhumation funerary features
Fig. 9. Chart with the inventory of cremation and inhumation graves, where coins were also identified
Fig. 10. Chart with the discovery place of the coins identified between 2017 and 2024
Fig. 11. Chart with the issuers depicted on monetary pieces and the number of coins minted during each emperor
Fig. 12. Chart with the types and number of identified coins
Fig. 13. Chart with the most represented emperors and number of issued coins, of the pieces identified in the last archaeological campaign (2017-2024)
Fig. 14. Chart with the frequency of coin deposition in the graves from necropolis "Podei" (for the archaeological research conducted between 1956 and 1958 until now)
Fig. 15. Chart with the types and number of coins identified in the "Podei" necropolis (in the archaeological research conducted between 1956 – 1958 and until now)
Fig. 16. Chart with the most represented emperors and the number of coins, from the total of pieces discovered in the "Podei" necropolis

Bibliografie:

Abrevieri:

- RIC I 1972 – H. Mattingly, E. Sydenham, *The Imperial Coinage*, vol. I *Augustus to Vitellius* (London 1972: Spink&Son)
RIC II 1972 – H. Mattingly, E. Sydenham, *The Imperial Coinage*, vol. II *Vespasian to Hadrian* (London 1972: Spink&Son)
RIC III 1972 – H. Mattingly, E. Sydenham, *The Imperial Coinage*, vol. III *Antoninus Pius to Commodus* (London 1972: Spink&Son)
RIC IV.1 1936 – H. Mattingly, E. Sydenham, *The Imperial Coinage*, vol. IV.1 *Pertinax to Geta* (London 1936: Spink&Son)
RIC IV.2 1938 – H. Mattingly, E. Sydenham, C.H.V. Sutherland, *The Imperial Coinage*, vol. IV.2 *Macrinus to Papienus* (London 1938: Spink&Son)

- Alföldy-Găzdac 2009 – Á. Alföldy Găzdac, „Anatomia unui ritual. Mărturia izvoarelor antice despre mitul lui Charon”, *Ephemeris Napocensis*, XIX, 2009, 49-78
- Bența 2007 – C. Bența, „Considerații asupra descoperirilor numismatice din complexele funerare”, *Cercetări istorice*, XXI-XXXIV, 2002-2004, Iași, 2007, p. 137-162
- Bolog 2017 – A. C. Bolog, *Necropola romană de la Apulum, Dealul Furcilor – Podei (campaniile 2008-2012)*, Cluj-Napoca, 2017
- Bounegru 2017 – G. V. Bounegru, *Necropola nordică de la Apulum Stația de salvare 1981-1985*, Cluj-Napoca, 2017
- Ciobanu, Rodean 1997 – R. Ciobanu, N. Rodean, „Raport preliminar privind cercetările arheologice de salvare din Dealul Furcilor-Alba Iulia. Campania 1995 (I)” *Apulum*, XXXIV, 1997, p. 177-197
- Ciobanu 2016 – L. Ciobanu, „*Obolul lui Charon* în complexele funerare ale culturii Sântana de Mureș Cernjachov”, *Conspecte numismatice*, Chișinău, 2016, p. 14-23
- Ciugudean *et alii* 2003 – H. Ciugudean, R. Ciobanu, M. Drîmbărean, I. Constantin, A. Gligor, D. O. Dan, G. Rustoiu, A. Dragotă, C. Plantos, *Necropolele orașului Alba Iulia – din preistorie până în evul mediu*, Catalog de expoziție, 2003
- Ciulavu 2012 – F. Ciulavu, „Monede romane imperiale descoperite în necropola de la Alba Iulia – Dealul Furcilor”, *Sargetia*, III (XXXIX), 2012, p. 152-158
- Cserni 1901 – A. Cserni, *Alsófehérvármegye monográphiája*, vol II, partea 1, Alsófehérvármegye történelme, Aiud, 1901
- Damian *et alii* 2008 – P. Damian, A. Băltăc, S. Cociș, V. Moga, A. Pescaru, M. Simion, C. Știbulescu, O. Țentea, V. V. Zirra, „Necropola romană de incinerare de la Tăul Corna”, *Alburnus Maior* III, 1, 2008
- Găzdac *et alii* 2025 – C. Găzdac, V. Bărcă, C. Florescu, „*Pars pro toto in an interpretatio sarmaica occidentalis*. The roman coins in sarmatian graves from the necropolis Timișoara-Hladik (România)”, *Journal of Ancient History and Archaeology*, 12.2, 2025, p. 262-286
- Gligor *et alii* 2010 – M. Gligor, D. Bogdan, P. Mazăre, Ș. Lipot, G. Balteș, „Morminte romane din necropola de pe Dealul Furcilor de la Apulum”, *Terra Sebus. Acta Musei Sabasiensis*, 2, 2010, p. 117-139
- Lascu, Bounegru 2008 – I. Lascu, G. Bounegru „Cercetarea arheologică preventivă, str. Izvorului, f.n., proprietar Daniel Martini”, *Descoperă arheologia urbană! Apulum 2007*, Alba Iulia, 2008, p. 118-129
- Macrea, Protase 1959 – M. Macrea, D. Protase, „Șantierul Alba Iulia și împrejurimi”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, V, 1959, p. 435-452
- Moga, Timofan 2009 – V. Moga, A. Timofan „Alba Iulia, Jud. Alba. Punct: str. Viilor, nr. 64 (proprietatea Gheorghe Lăncrăjan)”, *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 2008 (2009), p. 250-251
- Oarga, Bolog 2013 – O. M. Oarga, A. C. Bolog, „Alte noi descoperiri monetare din necropola romană de la Apulum, Dealul Furcilor – Podei (2008-2012)”, *Apulum*, L/1, 2013, p. 207-239
- Oarga, Bolog 2020 – O. M. Oarga, A. C. Bolog, „O nouă serie de emisiuni monetare descoperite în urma cercetărilor arheologice preventive în necropola romană de

Noi monede descoperite în necropola romană de la Apulum Dealul Furcilor „Podei” 307

- la Apulum, Dealul Furcilor – *Podei* (2008-2016)”, *Apulum*, LVII/1, 2020, p. 255-294
- Oarga 2021 – O. M. Oarga, *Colecția numismatică Alexandru Borza. Monedele antice și bizantine*, Cluj-Napoca, 2021
- Ota 2008 – R. Ota, „Cercetarea arheologică preventivă, str. Izvorului, proprietar Cojanu Nicolae”, *Descoperă arheologia urbană! Apulum 2007*, Alba Iulia, 2008, p. 130-137
- Ota, Bounegru 2008 – R. Ota, G. Bounegru „Cercetarea arheologică preventivă, str. Izvorului”, *Descoperă arheologia urbană! Apulum 2007*, Alba Iulia, 2008, p. 138-141
- Ota 2009 – R. Ota, „Some observations on the latest archaeological researchs carried out in the roman necropolis from Apulum (Alba Iulia) – *Dealul Furcilor - Podei*”, *Ephemeris Napocensis*, XIX, 2009, p. 23-47
- Pîslaru 2003 – M. Pîslaru, „Obolul lui Charon”, în: M. Bărbulescu (coord.), *Funeraria Dacoromana. Arheologia funerară a Daciei romane*, Cluj-Napoca, 2003, p. 44-82
- Plantos *et alii* 2023 – C. Plantos, V. Bărcă, G. V. Bounegru, A. Melincianu, „Cercetări arheologice recente în necropola nordică de la Apulum. Observații preliminare (Recent archaeological research in the northern cemetery of Apulum. Preliminary notes)”, în: D. Aparaschivei, G. Bilavski, L. Bacumenco-Pirna (eds.), *Varia Archaeologica IV, Provocări, căutări și certitudini în cercetarea arheologică românească actuală*, 2023, p. 207-254
- Protase 1960 – D. Protase, „Șantierul arheologic Alba Iulia”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, VI, 1960, p. 397-405
- Protase 1961 – D. Protase, „Săpăturile de la Alba Iulia”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, VII, 1961, p. 407-410
- Protase 1974 – D. Protase, „Necropola orașului Apulum”, *Apulum*, XII, 1974, p. 134-159
- Sonoc 2007 – A. Gh. Sonoc, „Observații cu privire la tradiția depunerii *obolului lui Charon* în necropolele Apulum I și Apulum II”, în: *Monedă și comerț în sud-estul Europei*, Bibliotheca Brukenthal IX, 2007, p. 7-23

Webografie:

- Paul Samsonescu – „Expansiunea urbană privită prin prisma intercomunalității”, <https://www.1design.ro/articole/expansiunea-urbana-privita-prin-prisma-intercomunalitatii-215/> (accesat în 04.04.2025)
- <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/5319>
- https://www.wildwinds.com/coins/ric/marcus_aurelius/_macedonia_AE24_Moushmov_5889.jpg
- https://www.wildwinds.com/coins/ric/marcus_aurelius/_macedonia_AE27_Moushmov_5889.jpg
- https://www.wildwinds.com/coins/ric/gordian_III/_nicaea_AE23_Mionnet_852.jpg
- https://www.wildwinds.com/coins/ric/philip_I/_dacia_AMNG_2.txt
- https://www.wildwinds.com/coins/ric/gordian_III/_deultum_Varbanov_2730_corr.txt

